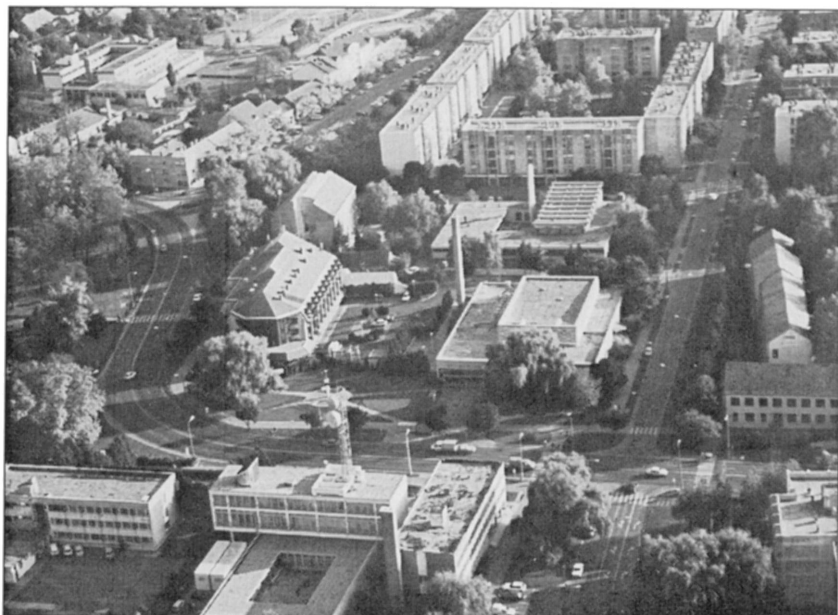

MÚLTIDÉZŐ

NAGYATÁD

Hamvas János

**VÁROS
A RINYA MELLETT**

Emlékképek Nagyatád várossá alakulásáról

MÚLTIDÉZŐ

VIII.

NAGYATÁD

2001

Szerkesztő:

Kovács Géza

Kiadó:

Nagyatádi Művelődési Ház

Felelős kiadó:

Pallag Katalin

Fotó: Durgó Tibor

A címlapon és a 75. oldalon
eM. Soós György fotója

ISBN 963 00 6405 7

ISSN 1416-1311

Készült:

214853 – Nagyatádi Nyomda Kft.

Felelős vezető: Takács Ferenc

ügyvezető igazgató

Előszó

A városépítés évtizedeiről olvashat a következő oldalakon az érdeklődő. Arról az időszakról, amikor Nagyatád várossá vált a szó jogi és gyakorlati értelmében egyaránt. Amiről ez a kötet szól, az egy korszak, amelynek eredményei, változásai, folyamatai jövőt meghatározó jelentőségűek voltak.

A nagyatádiak ezekben az években felismerték a lehetőségét annak, hogy várost építsenek, hogy megteremtsék az ehhez szükséges feltételeket. Együtt volt az állami vezetés támogatása, a helybeliek akaratja, a célok és feladatok végiggondolt megfogalmazása és még valami: A lakóhely szeretete, megbecsülése, a köz önzetlen szolgálata és az összefogás. Utóbbiak nélkül nem lehet eredményes városfejlesztést megvalósítani! A nagyatádiak tudása, munkája, tehetsége, szorgalma teremtett várost ezekben az években. A városrendezés meghatározó, értékes időszaka volt ez. Gazdagodott, megújult településünk, maradó létesítmények készültek el ekkor. A hatvanas évektől több mint két évtizeden át fejlődő, virágzó korszakát élte Nagyatád.

Most egy visszaemlékezést, kortörténetet ismerhetünk meg a Múltidéző sorozatban. Írója a város tanácselnöke, vezetője volt ezekben az években. Hamvas János azt vetette papírra, hogy Ő hogyan élte meg, dolgozta végig ezt a korszakot; mi, hogyan, miért történt akkor Nagyatádon. S ír az emberekről, akik itt éltek és dolgoztak. Akik vele együtt a fejlődés útjára vezették lakóhelyünket.

Ajánlom ezt az írást városunk polgárainak, hogy megismerjék közelmúltunkat, s tudják, lássák: a jövő megalapozása, a lehetőségek kihasználása mindig a kortársak, s így most a mi felelőségünk.

Ormai István
polgármester

*„Az ember élete nem az,
ami megtörtént vele, hanem az,
amire emlékszik és ahogyan
visszaemlékszik rá.”*

(Gabriel Garcia Márquez)

Bevezető

Három évtizeddel ezelőtt, 1970. júliusában, Nagyatád nagyközség lett. Annak idején úgy értékeltük, hogy ez nagy lépés a várossá szervezés és a várossá nyilvánítás útján. S valóban: nem egészen egy év múltán, 1971. április 25-én, településünk a története során harmadszor, most már végérvényesen városi rangot kapott.

Megkezdődött Nagyatád fejlődésének igen jelentős szakasza, amelyben igazán várossá formálódott, növekedett. A várossá nyilvánítást megelőző évekről, és az azt követő, mintegy két évtizedről, a napi gondok sokasága miatt, manapság ritkán esik szó. Ugyanakkor az idősebbek emlékei évről-évre halványulnak, megfakulnak, márpedig a fiatalok számára is fontos ennek az időszaknak a reális bemutatása, hogy megismerjék, mit tettek a szüleik, nagyszüleik. Megtették-e azt, amit az adott időben kellett és lehetett, a város fejlődése, a város lakossága érdekében?

Szeretnék hozzájárulni a város ismeretéhez, és örömmel élek az alkalmal: emlékeimet és mai gondolataimat mondom el tehát arról az időszakról, bár történetének teljes körű megírására nem vállalkozom.

Hamvas János

Nagyatád város?

Elsőként Nagyatád várossá szervezésének tanulságairól szólok. Három évtizedes, megszüpítő távlatból visszatekintve is el kell ismer-
ni, hogy Nagyatád akkor még csak városiasan fejlődő község volt.
Mind külsejében, mind ellátottsága miatt.

Nem is lehetett más, mert alig kezdődött el a II. világháború pusztításainak helyreállítása, az újjáépítés, a szorgalmas emberek munkájának lendületét megtörte a politika, a történelem: a déli határvidék nem szerepelhetett az általánosan fejlesztendő területek között. Ezért aztán több mint egy évtizedig Nagyatádon és környékén is mozdulatlan volt minden. (Megjegyzem, ezeknek az éveknek az eseményeit csak elbeszélésekből ismerem, mivel távol voltam Nagyatádtól.) Csak a '60-as évek elején, még inkább a közepén indult meg újra, most már erőteljesen, a fejlődés.

Városunk földrajzilag Belső-Somogy közepén fekszik, s ezért a déli megyerésznek az idők során mindig központi települése volt. Nem véletlen, hogy a századforduló után, a NAGYATÁD című helyi lapban napvilágot látott egy javaslat Somogy megye kettéosztására, és Nagyatád megyeszékhellyé fejlesztésére. E, ma már naivnak tűnő javaslat nem valósult meg, de amikor a '60-as évek elején elkészült a településhálózat fejlesztésére vonatkozó országos terv, abban is a megye déli részének központjaként szerepelt. Ez azt jelentette, hogy Nagyatádot e szerepnek megfelelően kell fejleszteni, és egy idő után várossá nyilvánítani.

Az említett tervben Barcs és Csurgó ilyen szerepet nem kapott. Hamarosan kiderült ennek a koncepciónak a tarthatatlansága. E két település fejlődése, a határ közelsége miatt néhány év késéssel ugyan, de megindult. Képesse váltak egyes területeken (igazgatás, oktatás, szolgáltatás) a középfokú ellátás biztosítására. Ezért később, a módosított tervben Barcs, Csurgó és Nagyatád egyaránt „középfokú társközpontok” funkcióval szerepeltek. Ismeretes, hogy Barcs és Csurgó, Nagyatád után ugyancsak városi rangot kapott. Előzőleg azonban Nagyatád várossá nyilvánításának ára, a csurgói járás megszűnése volt. Ennek okát és értelmét 30 évvel ezelőtt sem értettem, és ma sem ismerek erre

racionális magyarázatot. A tényt még Csurgó várossá nyilvánítása sem tudta feledtetni a csurgóiakkal.

A településhálózat – benne egyes térségek és települések – fejlesztésének tervezését a tudatosság érdekében ma is igen fontosnak tartom. A terveknek azonban az adottságok minden oldalú vizsgálatára kell épülniük. Legfontosabbnak a gazdasági adottságokat tartom, a területen meglévő, vagy viszonylag könnyen megteremthető „eltartó képességet”. Másképpen: ahol nem lehet megfelelő jövedelemhez jutni, onnan elmennek az emberek. A tervező munkának térségi szemlélettel kell folynia. Fel kell tárnia az egyes települések közötti munkamegosztás lehetőségeit. Az ilyen tervezés igen nehéz és fáradságos, mert a települések lakói (és vezetői) nem látják be ennek fontosságát. Számolni kell az emberek lokálpatriotizmusával, elfogultságával. Már ma is, de a jövőben még inkább, az egyes települések fejlődésének előfeltétele az összehangolt tervezés, a megállapodásokon alapuló munkamegosztás, együttműködés, az élet minden területén. Úgy is mondhatnánk, a településeknek egy-egy térségben társakká, a városoknak – elsősorban a kisvárosoknak – igazi társközpontokká kell válniuk.

Amikor Nagyatád várossá nyilvánítása szélesebb körben ismertté vált, voltak akik – többen a nem itt élők – korainak tartották a döntést. „Nagyatád város? Nagyatád sáros!” Ez volt a tréfás gúnyolódás. A sáros jelző jogos is volt, mert még csak ezután kezdődött el a 68-as út átkelési szakaszának építése és korszerűsítése. Folyt a gázhálózat építése és a vízellátás bővítése, a csatornázás. A belső területeken is nyílt árkokban folyt el a csapadékvíz, és valóban nagy volt a sár. A várossá avatási ünnepre Losonczi Pál „gólyalábon” érkezett, ahogy ezt akkor a NAGYATÁD című lap karikatúristája láttatta.

Ma is az a véleményem azonban, hogy helyes volt az országos és megyei szerveknek a gyakorlata, mely szerint olyan településeket, amelyek földrajzi fekvése, a megindult és biztató fejlődése alapján arra alkalmasnak mutatkoztak, előlegezett bizalommal is várossá nyilvánítottak. Nagyatád ilyen település volt abban az időben. A mi esetünk példa is, bizonyíték is, hogy a várható, majd a tényleges várossá nyilvánítás mennyi tenni akarást hoz mozgásba, és mekkora lendületet ad az általános fejlődésnek.

Mitől város a város? Attól, hogy a lakosságának magasabb színvonalú kommunális, kereskedelmi, szolgáltató, kulturális és egészségügyi ellátást nyújt. A községekben általában nincs lehetőség mindenki foglalkoztatására, továbbá magasabb színvonalú ellátás biztosítására. Ezért a községek lakossága a közeli kisvárosokban talál munkahelyet, középfokú oktatási intézményeket, szakorvosi és kórházi ellátást. Szakosodott kereskedelmet és szolgáltatást. Városokban működnek az igazságszolgáltatás, a rendvédelem szervei és más, ugyancsak térségi feladatokat is ellátó szervezetek.

Milyen Nagyatád helyzete a várossá nyilvánítás idején?

Az 1960-nal kezdődő évtizedben a fejlődés meggyorsult. A lakosság száma meghaladta a 10 ezret, és kerekén 1600-zal nőtt. A növekedés döntően a beköltözésből következett. Mivel a lakóhelyüket többnyire a produktív korú fiatalok változtatták, a lakosság korösszetétele igen kedvezővé vált. Nagyatád a fiatalok városa! – mondtuk a '70-es évek elején. Tíz év alatt az itt foglalkoztatottak száma 1700-zal gyarapodott. Az újabb munkaalkalmak lehetővé tették, hogy a környező községek lakói – egyre többen – nálunk találjanak munkahelyet. 1970. végén a bejárók száma már 1000 körüli. (Később volt időszak, amikor 2500 nem Nagyatádon lakónak itt volt a munkaadója!) Az iparban dolgozók száma 1970-ben kerekén 3200. Ezekben az években jelentősen fejlődött a konzervgyár, a cérnagyár, a nyomda. A gépállomás helyére telepedett a Danuvia 4. számú gyára.

Több kisebb ipari üzem is gyarapította a munkalehetőségeket. Nagyatád iparosodottsága 1970-ben – a lakoságnak az iparban foglalkoztatottak aránya tekintetében – meghaladta Kaposváréét. Az építési feladatok elvégzésére ide települt a nagy, megyei vállalatok (DÉLVIÉP, SÁÉV, TANÉP) egy-egy részlege. Emellett jelentős teljesítményre volt képes a szövetkezetek építőipara (Komfort ISZ, TÖVÁLL). E szervezetek elvégezték a környék építőipari tennivalóit is.

Nagyatád gazdasági életében a múlt századig a mezőgazdaságnak döntő szerepe volt. Az ipar fejlődésével a jelentősége csökkent, és a két

világháború között a nem mezőgazdaságban dolgozók aránya már 60 % feletti. A 60-as években BÚZAKALÁSZ néven egyesült termelőszövetkezetek sem tudtak versenyezni a község folyamatosan fejlődő iparával. Itt működött azonban az állami gazdaság, a halgazdaság, az erdőgazdaság és a Rinya menti Vízgazdálkodási Társulat térségi központja. Itt kapott helyet a barcsi és nagyatádi járás termelőszövetkezeinek területi szövetsége.

A gazdaság fejlődése kikényszerítette az általános fejlesztést. 1960–1970 között megindult a telepszerű, többszintes lakásépítés. Korszerű családi házak épültek a Petőfi téren és másutt is. 1960-ban 1700 lakóház, tíz évvel később kereken 3000 lakás volt a községben. A vízmű 1963. évi üzembe helyezésével megkezdődött a vezetékes vízellátás. A hálózat hossza 1965-ben 7,5, míg 1970 végén már 27 km volt. A csatornázás sajnos nem követte a vízhálózat fejlődését.

Az évtized végén megindult a vezetékes gázszolgáltatás. Ekkorra lakosság elektromos energiával való ellátottsága közel 90 %-os; a belterületi utak, járdák kiépítettségi aránya is magas, 50 % körüli.

Elkezdődött a köztisztasági szolgáltatás szervezése: a lakásokra is kiterjedő szemétygyűjtés, a közterületek rendszeres tisztítása. A konzervgyár fejlesztése során feleslegessé váló, mintegy 70 ezer köbméter földdel történt feltöltés után elkezdődött a mai Szent István park építése.

1970-ben már 44 bolt és 16 vendéglátóhely működött Nagyatádon. Elkészült az Atád Áruház, az Ezüst Kancsó vendéglő a szállodával, a Park Szálló és étterem. A lakosság szolgáltatási igényét csaknem minden tevékenységi körre kiterjedően az ipari szövetkezetek részlegei látták el. A legtöbbet, köztük a gépkocsijavítással, a helyi Komfort szövetkezet vállalta.

Már 226 óvodai helyünk volt 1970-ben. A tanulólétszám folyamatos növekedése miatt a Baross utcai általános iskola négy, majd nyolc tantermes bővítése az állandó tanteremhiányt nem oldotta meg. Növekedett a szakmunkásképzés iránti igény (1970-ben 452 tanuló volt). Ezért az újabb 8 tantermes iskolát a szakmunkásképző kapta.

A régi kaszárnyából – átalakítás után – diákotthon lett.

Elkezdődött a sportpályák korszerűsítése és a lelátó építése.

A gimnázium átköltözött az új, Dózsa György utcai épületbe. Tanulóinak több mint a fele vidéki volt. A közművelődési élet és a mozi a '60-as évek végéig a későbbi Atád Áruház, valamint Ezüst Kancsó étterem és szálloda helyén zajlott. (Amikor az épületet megvette és átalakította a szövetkezeti mozgalom, akkorra már készen volt az új tiszti klub. Azt használta közművelődésre Nagyatád és a vidék lakossága az új művelődési központ felépítéséig). 1970-ben már 25 ezer kötetes könyvtár állt a lakosság rendelkezésére.

A hatvanas években általános fejlődés indult meg az egészségügy területén. Különösen sokat fejlődött a járási feladatokat is ellátó szakorvosi hálózat. Új körzeti orvosi, szakorvosi rendelő, új bölcsőde épült, az utóbbi 95-re emelkedett férőhelyszámmal. Eredményesen tevékenykedett a tüdőgondozó intézet és a szülőotthon. A mentőállomás 1970-ben már 3 kocsival működött a Mártírok utcájában. Tárgyalások

A kórház alapkövetétele. Előtérben az épület makettje, balról Kovács Ferenc a nagyatádi járási hivatal elnöke, jobbról Dr. Szabó Zoltán miniszter

folytak új mentőállomás építéséről. 1969. június 21-én Dr. Szabó Zoltán egészségügyi miniszter elhelyezte az építendő kórház alapkövét.

Nagyatád 1870 óta járási székhely. Az azóta eltelt időben, a bekövetkezett közigazgatási változások szerint működtek itt az igazgatási, igazságszolgáltatási és más hatósági szervek, a járásra kiterjedő hatáskörrel.

A várossá fejlődés olyan folyamat, amely nem a várossá nyilvánítással kezdődik, és nem is fejeződik be azzal. Nagyatád fejlődésének tervszerűségét, a városszerkezet ésszerűségét és a városias arculat kialakítását a hatvanas évek elején készített rendezési tervek alapozták meg. A fejlődés azonban sohasem arányos, mert minden időszakban vannak az országos vezetés által kiemelten támogatott területek. Ezt a helyi vezetőknek nem szabad figyelmen kívül hagyniuk! Mégis úgy gondolom, írásomból kiderül, hogy Nagyatád 1970-ben már a legtöbb szempontból „város” volt. Így alkalmas lehetett arra, hogy Somogy megye harmadik városa legyen.

Felkészülés a városá avatásra

Az előkészület a városavató ünnepségre elsőként a község külső „felkészítését” jelentette. Az idősebb nagyatádiak talán még emlékeznek arra, milyen volt a község arca 30 évvel ezelőtt, és tudják, mennyi volt itt a tennivaló! Az épületeken még látszottak a háború nyomai. (A harcok folyamán a házak 70 %-a megsérült.) Az utcákon nagy volt a sár. A Hunyadi és a Gyár utca házait nem lehetett megvédeni a járművek fröcskölésétől. Általános tatarozásra volt szükség. Első lépésként kijelöltük azokat az útvonalakat és utcákat, amelyek rendbetételéről legelőször kell gondoskodni. Felkértük a lakosságot, szepítsék házaikat és azok környezetét. Felhívtuk az építőipari szervezeteket, hogy segítsék a lakosságot ebben a munkában. Kérésünknek eleget téve, tatarozó brigádokat szerveztek. A lakóházak tatarozása mellett a boltok, vendéglők és más közösségi létesítmények portáljának rendbe hozására, a közvilágítás lehetséges korszerűsítésére is gondoltunk. A római katolikus egyházzal együttműködve tataroztattuk a templomot.

A folyamatban lévő építkezések környékén is nagy volt a rendetlenség. Rendet kellett teremteni. Ezzel egyidőben természetesen folyt a további építkezések területének előkészítése. A Kossuth utca nyugati sorának elején, a Baross utca mindkét oldalán, az új park környékén és mást is folyt a régi épületek bontása. A főútvonal új nyomvonalából át kellett helyezni az autóbusz-állomást és más ott lévő létesítményeket! Ekkor került sor Kossuth Lajos szobrának áthelyezésére is. (Ezzel kapcsolatban ide kívánczik néhány mai gondolat. Megnyugtatóan és reflexióként a Nagyatádi Hírlap 2000. augusztus-szeptemberi számának egyik írására: A szobrot kénytelenek voltunk áthelyezni. Amíg a 68-as út a régi nyomvonalon, két derékszögű kanyarral haladt át a Széchenyi téren, a szobor méltó környezetben állt. Az enyhébb ívű nyomvonalvezetés ezt a helyzetet megszüntette. A közönséges téglából készült, omladozó alapzatról márvány posztamensre, a Kossuth utca elejére helyeztük át, a városközpont rendezését tervező, a várost kiválóan ismerő építészek egyetértésével. Ez idő tájt nem akadt Nagyatádon olyan ember, aki a Kossuth-szobor „kiselejtezésére” gondolt volna.) Azóta minden március 15-én az új helyen tartottuk az ünnepélyt, és az utolsó tíz évben is így volt ez.

Ilyen volt...

Ilyen lett...

Az aktuális bontási és építési munkák gyorsítását, a község szépítését már 1969. tavaszán elkezdtek. Ugyanis ekkor még azt hittük, hogy a várossá nyilvánításra 1970-ben sor kerül. Sok-sok tennivaló várt ránk! Hiszen az volt a célunk, hogy a lehető legszebb külsőt mutassa Nagyatád a nagy eseményen. És ez akkor nem kis feladatot jelentett!

A község középső részének képe alig különbözött az 1945. áprilisában látottól. Az idelátogatók, átutazók szeme előtt folyt a régi Nagyatád belső részének bontása, az új építésével egy időben. (Ekkor még – 1963 óta – a járási tanács elnökhelyettese voltam, és azt a feladatot kaptam feletteseimtől, hogy segítsem a község felkészülését a várossá nyilvánításra.)

Nagyatád nagyközség lett 1970 júliusában

1969. őszére aztán megtudtuk, hogy Nagyatád várossá szervezése 1970-ben „nincs napirenden”. Az elkezdett munka – lassabb tempóban ugyan – természetesen tovább folyt. Újabb, nagy lendületet a nagyközséggé nyilvánítás után kapott.

Ekkor már az új vezetés irányította a munkát. A községi vezetők közül csak Kovács János vb-titkár maradt a helyén. A tanács vezetője én lettem. Elnökhelyettes a Csurgóról ide került Hubay Sándor volt. A nagyközségi pártbizottság élén Gémesi Sándor és Dorcsi Sándor álltak. Az új vezetést a politika „hozta össze”. Mégis, ha az akkori feladatokra gondolok, szerencsésen sikerült. Gémesi Sándor a tárgyalásokon sajátos humorával kitűnő hangulatot tudott teremteni. Dorcsi Sándor szorgalmasan tudósította a megyei lapot Nagyatád eseményeiről. A tanácsnál Kovács János volt a profi igazgatási szakember. Svégel Jánossal, a korábbi elnökhelyettessel, jól ismerték a község pénzügyi helyzetét. Hubay Sándornak különösen jó érzéke és sok tudása volt az esztétikus városkép dolgaiban. Engem elsősorban a fejlesztés és az építés kérdései vonzottak. A járási tanácsnál korábban a művelődésügyet, az egészségügyet és az építésügyet felügyeltem. Sok ismeretem és jártasságom is volt a fejlesztés területén. A legfontosabbnak azonban azt tartom, hogy soha nem látott összefogás jött létre a közös cél, a városi rang elnyerése érdekében. Nagyatád sokgyökerű, sok helyről ideköltöző lakossága eggyé tudott válni ebben. Azt hiszem, mindannyian éreztük, hogy a várossá nyilvánítás igen nagy esemény. Ritka esemény, hiszen ezer év alatt addig csak kétszer (Mátyás királytól vásárjog 1475-ben, majd „szabad királyi város” cím 1744-ben) történt hasonló, s ez lett a harmadik.

1970 őszen-telén és 1971 első hónapjaiban három feladatot kellett elvégeznünk:

- a folyamatban lévő tanácsi építkezések átvételét a járási tanácstól
- folytatni, majd befejezni a város csinosítását az ünnepre
- az ünnepi nagygyűlés „anyagi” és szervezeti előkészítését.

Ebben az időben is több, folyamatban lévő, vagy csak éppen előkészített építkezésünk volt. A legfontosabbak: lakásépítések a Kossuth utcában, a Kiszely-tömbben, s a szülőotthon mögötti 40 lakás, a kórház, az Alkotmány utcában a 75 férőhelyes óvoda, az új művelődési központ, több, tanácsi kezelésű út, a szennyvíz-csatorna és a tisztítómű építése, kútúrások. Ezek beruházói tennivalóit kellett átvennünk: jogokat, kötelességeket. Ezzel nem is volt baj: ekkor már több jó szakember dolgozott a nagyközségi tanácson. Hanem a pénzt is meg kellett volna kapnunk a folytatáshoz!

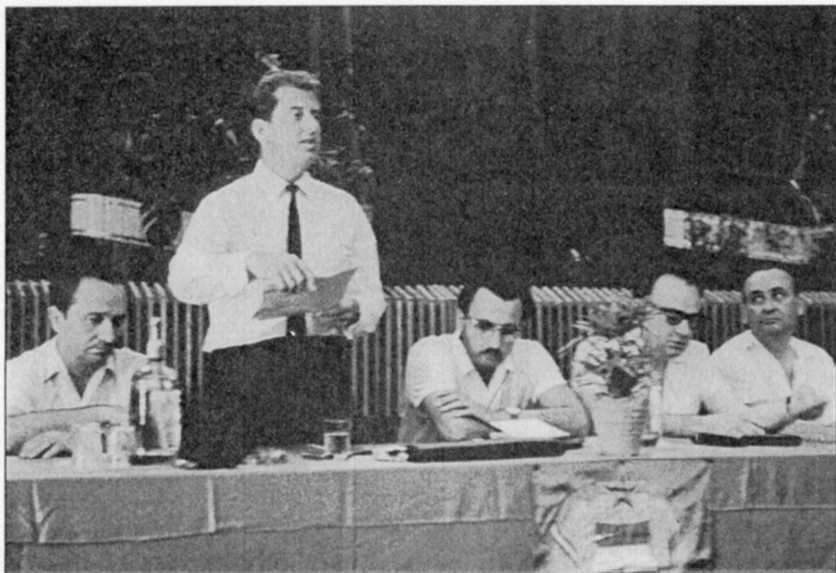
Több kimutatást készítettek munkatársaim arról, hogy mennyi pénz kell az egyes létesítmények befejezéséhez. A mi kimutatásaink a többszörösét tartalmazták a járásiak számításainak. Több tízmillió nagyságrendben mérhető különbség volt. És ez abban az időben igen sok pénznek számított! (Egy példa: az említett óvoda tervezett bekerülési költsége 3,9 millió Ft.) Azonnal hozzá kell tennem: nem azért hiányzott a pénz, mert valakik – mai szóhasználattal – lenyúlták! Akkor ilyesmiről szó sem lehetett! A járás vezetőivel együtt én is tudtam, hogy a legtöbb építkezés megkezdésekor abban az időben nem volt meg a teljes fedezet. Néha csak terünk volt. Nem is vártuk a járástól a pénzt. Csupán azt szeretttük volna, hogy a megyei tanács vezetői megismerjék számokban is a község valós anyagi helyzetét. Úgy gondoltuk – talán megbocsátható „számításból” – itt az idő, amikor a megyének ki kell nyitni a „bukaszáját”, a lehető legtágabbra! Ebben a járási vezetővel nem jutottunk közös nevezőre. Végül a mi általunk számítottnál kevesebbel, a járási kimutatásban szereplő összegnél azért többel kellett megelégednünk.

A megyei tanács munkatársainak és vezetőinek jó szándékú segítőkészsége még ma is kellemes emlékeket idéz föl bennem!

Hosszú a sora azoknak, akikre ennyi év után is meleg szívvel gondolok. Ide írom néhányuk nevét: Böhm József, Kassai János, Sugár Imre, Várkonyi Imre, Balogh László, Erdős Zoltán, Lengyel László, Mudig István, Németi László. Ők – és több beosztott munkatársuk – segítettek a pénzügyi nehézségek áthidalásában. Aztán az első városi évek szigorú, megfontolt, takarékos gazdálkodása nyomán sikerült egyensúlyt teremtenünk.

A várossá avatásra történő felkészüléskor tapasztaltam először igazán a nagyatádi „genius loci”-t, a sajátos, humánus klímát. Pedig a lakosságon belül elég nagy arányt képviseltek már azok, akik nem itt születtek. Mégis! Észrevették ezt az idelátogatók, vagy a hivatalosan ideérkezők is. Meg is kérdezték néhányan: „Itt nem veszekszenek a vezetők?! Hihetetlen!” Miért volt ez a kiegyensúlyozott, jó légkör? Azt hiszem, hogy ez a munkahelyeken, különösen a nagyobb gyárakban kialakult jó, emberi, szinte családias kapcsolatokon alapult. A vezetők minden munkást, alkalmazottat személyesen ismertek. Általános volt a

Balról jobbra: Svenda István a csurgói járási tanács elnöke, Hamvas János, Kovács Ferenc a nagyatádi járási tanács elnöke, Böhm József megyei tanácselnök, Dr. Kassai János megyei vb. titkár

keresztnéven történő megszólítás. (Ez egyébként legtöbb kisváros sajátossága, egyben nagy előnye is.) Az atádi emberek közel vannak egymáshoz, nyíltszívűek. A város is ilyen nyílt lett. Aki ma végigmegey a főútvonalon, de a legtöbb utcában is, úgy érzi, hogy ez a város kitárulkozó, látni engedi magát, értékeit. Itt nincsenek híres műemlékek, a város mégis szép, megkapó. A mi városunknak máshoz nem hasonlítható szerkezete, jellege, hangulata van. Kellemes, hívogató, marasztaló, emberi.

Tudom, hosszú idő óta érzem, hogy a nagyatádiak becsülik, szeretik lakóhelyüket. Ha vannak is még hiányosságai – azokkal együtt is! Szívesen dicsekszenek, megmutatják ide látogató rokonaiknak barátaiknak.

Az ünnepség: 1971. április 28.

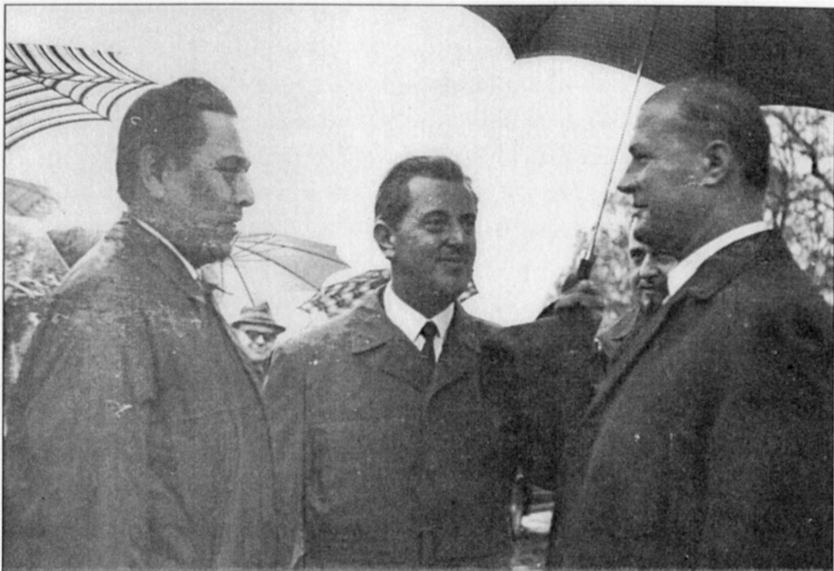
A város külsejének szépítésén túl is volt az ünnepségre előkészületben sok tennivaló, elintéznivaló, utánajárás. Emlékalbumot készítettünk Nagyatádról. Az album írói: Laczkó András, Bokor Antal, Halmosi Józsefné, Koszój László, Dr. Magyar Vince és Molnár István. A szerkesztés munkáját Jávori Béla, a megyei lap akkori főszerkesztője vállalta. Az albumban szerepeltetett fotók többségét Durgó Tibor készítette.

A Somogyi Néplap különkiadást jelentetett meg az ünnepség napjára, gazdag tartalommal. Bors István, kaposvári szobrászművésszel bronzplakettet készítettünk, Nagyatádot jellemző motívumokkal. A vendégek megajándékozására Ficzere Mátyás kaposvári keramikussal habán tálakat és bokályokat, Szécsi István budapesti rézművessel réztálakat készítettünk.

A jelképes városkulcsot – ami igazi mestermunka – idős Gócza Antal készítette. Tóni bácsiban az ideális iparos embert ismertem és kedveltem meg. Szakmáját mindig nagyon szerette, magas színvonalon művelte, munkájában örömét lelte. Az elkészült „műben” gyönyörködni tudott. A fiatalok tisztelettel felnéztek rá. A városkulcs szép fadobozát a Komfort ISZ asztalosai készítették, Nagy Ferenc elnök instrukciói alapján.

A várossá avatás ünnepségének az alkalomhoz méltó programját egy bizottság állította össze, amelyet Dorcsi Sándor és Kovács János vezetett. A Magyar Rádió április 27-én önálló műsort sugárzott Nagyatádról, amelyet Kapusi Rózsa, a neves riporter készített. A műsorban Nagyatádot nagyon szerető, érte tenni akaró emberek mondták el gondolataikat, köztük Sárdinecz János borbélymester is. Április 28-án zászlódíszbe öltözött a város, az akkori szokásoknak megfelelően, majd a honvéd zenekar ébresztője következett. A pártszékház tanácsstermében tartottuk meg az első városi tanács alakuló ülését. (Az új művelődési háznak még csak az alapja volt készen.) A tanácsülés után, a Torma István vezette Atád Áruházból, esernyőkkel felszerelve, a község keleti „bejáratához” mentünk. Ott vártuk Losonczy Pált, az Elnöki Tanács elnökét, és az őt kísérő vendégeket.

*Nagyatád várossá avató ünnepélyére megérkezett Losonczy Pál, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke (jobbról).
A képen balról Gémesi Sándor, középen Hamvas János.*

Esett az eső, nagy sár volt. Gémesi Sanyi bácsi a rövid üdvözlő beszédét esernyő alatt mondta el, majd a vendégekkel igyekeztünk a Fegyveres Erők Klubjába, a nagygyűlés színhelyére. A klubban ekkor már telt ház volt, és a vendégeket a bejáratnál a színpadig hatalmas taps köszöntötte. Úttörők kürtjelzésével kezdődött az ünnepség. Szabó Miklós nagyon szépen elmondta Bertók László – erre az alkalomra írt – versét.

A nagygyűlést Böhm József, a megyei tanács elnöke vezette. Rövid köszöntőjét követte Losonczy Pál ünnepi beszéde, amelyben méltatta Nagyatád addigi, városias fejlődését, és indokolta az Elnöki Tanács határozatát, majd felolvasta a várossá nyilvánításról szóló oklevél szövegét, és hatalmas taps közepette átadta nekem – a város első tanácselnökének – az oklevelet és a város jelképes kulcsát. Eközben szóltak a gyári kürtök és a város egész területén a szirénák. Amikor a kürtök és szirénák elcsendesedtek, a köszöntők következtek.

Elsőként az ifjúsági szervezetek képviselői jöttek a terembe. Rendben, fegyelmезetten, az ünnepi hangulathoz illő komolysággal. A közönség szünni nem akaró tapssal fogadta a város ifjú polgárait. Nevükben Szabó József, városi KISZ-titkár köszöntötte az új város lakosságát és a vendégeket. Ezután Németh Ferenc, az MSZMP Somogy megyei első titkára a megyei párt- és állami vezetőtestületek, Rostás Károly tanácselnök Kaposvár város, Dr. Gáti István tanácselnök Siófok város lakossága és tanácsa nevében üdvözölte a harmadik somogyi várost. A nagyatádi munkások nevében Cserti Sándorné cérnagyári munkásnő, a mezőgazdaságban dolgozók nevében Mészáros József tsz-elnök, az értelmiség nevében Dr. Rott Pál körzeti orvos szölt a nagygyűlés résztvevőihez. Végül én is szözt kaptam.

Rostás Károly átadja Kaposvár ajándékát Hamvas Jánosnak

Megköszöntem az új város lakosságának a megleghangú, kedves, üdvözölő szavakat és jókívánságokat. Losonczi Pált kértem, adja át az Elnöki Tanács tagjainak köszönetünket, amiért elfogadták a megyei vezető testületek javaslatát, és Nagyatádot várossá nyilvánították. Külön

megköszöntem Losonczi Pálnak, hogy ő jött el városavató ünnepségünkre, és elhozta a település legújabb történetében mérföldkövet jelentő okmányt.

A megyei vezetőknek megköszöntem a segítséget, és kértem, kísérik figyelemmel további utunkat. Köszönetet mondtam annak a sok-sok atádi embernek is, akik részt vettek Nagyatád addigi építésében, és az ünnepségre történő felkészülés munkáiban. Azután a tanácsunk további terveit ismertettem. Megfogalmaztuk, milyen Nagyatádot szeretnénk: Korszerű, a változó követelményeknek mindig megfelelő, sokoldalúan, de arányosan fejlett, rendezett, szép várost, amelyben mindenkinek van munkája, lakása. Várost, jó közművekkel, korszerű kereskedelemmel és szolgáltatással. Szép intézményekkel, ahol a lakosság ügyes-bajos dolgait gyorsan és színvonalasan intézik. Vagyis: ahol jól érzik magukat a gyerekek és a felnőttek egyaránt.

Azt is megfogalmaztuk, és beszédemben el is mondtam, hogy ennek érdekében a város gazdaságában (a tanácsi és a nem tanácsi területen) mit kell tennünk és elérnünk. Csak felsorolva álljon itt:

- Fejlett, kedvező szerkezetű ipart, amelyben nő a jól képzett munkaerő iránti igény, ezáltal nőnie kell a jövedelemnek
- A mezőgazdasági üzemek vegyenek részt a város élelmiszer-el látásban
- Erőteljesen növelni kell a lakásépítés ütemét, az épített lakások számát; a lakásépítést koncentráltan kell végezni
- Új kutak fúrásával biztonságos vízbázist kell teremteni, hogy bővíthető legyen a hálózat
- Megnyugtatóan meg kell oldani a szennyvíz elvezetését és tisztítását
- Folyamatosan, egyre több lakást és intézményt kell bekapcsolni a földgázellátásba
- A villanyhálózat korszerűsítését is folytatni kell
- Be kell fejezni a 68-as út városi szakaszának építését; fokozatosan szilárd burkolattal kell ellátni a belterületi utakat
- Új autóbusz-pályaudvar építése szükséges, be kell indítani a helyi közlekedést
- Be kell fejezni az új posta építését

- A kereskedelmi ellátást a külsőbb területeken fejleszteni kell, a belső területen a lakásépítéssel összhangban
- Új vásárcsarnok építése is sürgető feladat
- A szolgáltató szervezetek (Gelka, Patyolat, fodrászatok, ruhaipar) üzletei számára megfelelő elhelyezést kell biztosítani
- Új autószerviz építésében támogatjuk ipari szövetségünket
- Tovább kell fejleszteni a köztisztasági tevékenységünket
- Új parkokat, játszótereket kell létesíteni
- Be kell fejezni a kórház és rendelőintézet felépítését
- Szükség van új mentőállomásra és gyógyszertárra is
- Biztosítani kell, hogy minden gyermek felvételt nyerhessen bölcsődébe, óvodába
- Új általános iskolák építésével meg kell szüntetni a tanteremhiányt
- A gyógypedagógiai oktatásnak végleges, önálló elhelyezést kell biztosítani
- Bővíteni kell a szakmunkásképzőt és a gimnáziumot a szakközépiskolai oktatás számára
- Be kell fejezni az új művelődési ház, könyvtár építését
- Végleges elhelyezést kell biztosítani a zeneiskolának
- Pihenő, üdülő terület kialakítását kell elkezdeni a Rinya-völgyben
- Új tanácsház építésének szükségessége is elhangzott a tennivalóink között.

E felsorolásból látható, milyen sok munka várt még ránk, hogy igazán város legyen Nagyatád. A továbbiakban részletesebben írok a tervek megvalósulásáról. Ma is az a meggyőződésem, hogy jól láttuk, melyek a legfontosabb tennivalóink.

A nagygyűlés a Himnusz eléneklésével zárult. Azután az új Ezüst Kancsó étterembe, ebédre hívtuk a vendégeket. Nem kerülhetem meg, hogy elmondjam, miképpen teremtettük meg az ajándékozás és a vendéglátás anyagi alapjait. Ez amellet, hogy a segítőkészséget, az összefogást példázza, a korra is jellemző volt. Néhány nappal az ünnepség előtt a megyei tanácselnök telefonon közölte velem, hogy a pénzügyminiszter a költségekre beígért 20 ezer Ft helyett csak 10 ezer forintot

engedélyezett. Megnyugtattam, ha nem kapunk semmit, akkor sem engedjük el a vendégeket szerény ajándék és vendéglátás nélkül. Könnyen beszéltem, mert Gémesi Sándor bácsival addigra az ígért összeg legalább tízszeresét gyűjtöttük össze pénzben és anyagban. Táncsi „helyi anyagunk” csak Kovács Ödi bácsi pálinkája volt.

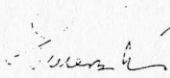
A helyi gazdasági szervezetek, az ÁFÉSZ, az állami gazdaság, a cernagyár, a Danuvia, a sütő üzem, a Komfort ISZ, a konzervgyár, a nyomda, a tsz vezetői és dolgozói azzal segítettek, amivel tudtak. Nem voltak szűkmarkúak a városban érdekelt, megyei kereskedelmi vállalatok, a húskombinát és más vállalatok budapesti központjai sem. Még Balatonboglárról is kaptunk bort. A Gelencsér Feri bácsit, az ábrahámhegyi tsz-elnököt hozó Volga csomagtartója és hátsó ülése is tele volt jobbnál-jobb borokkal. Akárhová mentünk éreztük, elmondták: velünk örülnek, és számítottak rá, hogy segíteniük kell, és szívesen teszik ezt. Ha valamelyik támogatónkat nem említettem, annak gyengülő emlékezetem az oka, elnézést kérek érte! Feljegyzést ugyanis erről nem készítettem.

Nagyatád 1971. április 25-től ismét város. Van már hivatalos okirat is erről. A megye déli része nem “városhiányos” már. Településünk szerencsés időpontban kapott városi rangot. Abban az időben a szigorú feltételeknek még kevés nagyközség tudott megfelelni, ugyanakkor az ország gazdaságában - legalábbis nyíltan - még nem jelentkeztek nehézségek. Mi, nagyatádiak, ettől a naptól joggal mondhattuk magunkat városi lakosoknak, mert nemcsak vágytunk a városi címre, hanem tettünk is elnyeréséért.

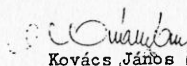
J e g y z ö k ö n y v

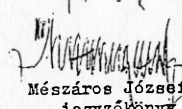
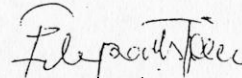
Készült Nagyatádon a Járási Pártbizottság tanácsstermében,
a Nagyatádi Városi Tanács 1971. április 28-i alakuló
üléséről.
3/1971./IV.28./ Tanács számú határozat által megválasztott,
első városi tanács tagjai:

Jelen vannak: Dávid Jenő I., Horváth Ferenc, Cserti
Sándorné, Vidák Ferencné, Szentkirályi Zoltán, Olvasó
József, Sasvári Ferencné, Kanizsai Zoltán, Vámos Mihály,
Fehér István, Filipovics János, Pécsi Jenőné, Séra
Józsefné, Borsos József, Kolláth József, Tóth Ferenc,
Illés Imréné, Penke László, Bodócs Lászlóné, Básti
Gyuláné, Jancsik János, Mucsi Istvánné, Hegedűs László,
Molnár Ferenc, Hubay Sándor, Dobor Ferenc, Imre Lajosné,
Jaklovics Ferenc, Ormai László, Payer János, Lénár
Istvánné, Kiss Mihály, Sebők József, Gémesi Sándor,
Ágoston Gyula, Knapp Ottó, Kispeti László, Nagy Ferenc,
Szücs Béláné, Kovács Rudolffé, Szakonyi László,
Kovács János, Pintér Ernő, Hamvas János, Alsecz Sándor,
Juhász László, Hosszu József, Gergő Sándorné,
Dr. Rott Pál, Söllei Józsefné, Magyar István,
Török Bálint, Sabján Ferenc, Ujvári István, Kárpáti Jenő,
Király József, Gulyás Tibor, Kuti Ferencné, Holota Imre,
Szabó János, Jankovics Vendel, Vidák Ferenc, Balogh
István, Putics László, Mészáros József, Martinek Mihályné,
Dávid Jenő II., Kovács Ferenc, Kálmán Ferenc, Balla Gyula
tanácsstagok.

Hamvas János
tanácselnök

Kovács János
vb. titkár

Mészáros József Filipovics János
jegyzőkönyv hitelesítők

Nagyatád korszerű várossá serdülése 1971–1990

A város **lakónépessége** 1970-ben 10385, az Ötvöskőnyival történt egyesítés után, 1990-ben 13669. A természetes szaporodás 1975-ben volt a legmagasabb. Ezután megindult a születések számának csökkenése. Emiatt a lakosság korösszetétele is lassan megváltozott. A „fiatalok városa” kezdett középkorú lenni.

A hetvenes évek végéig megoldódott a város (és környéke) lakosságának foglalkoztatása. Az össznépességhez viszonyítottan az aktív keresők aránya mintegy 49 %-ban állandósult. Ez arra mutatott, hogy nincsenek már jelentős munkaerő-tartalékok. A keresők aránya egyes ágazatok között is módosult: az építőipar és a nem termelő ágazatok javára.

Ez azt mutatta, hogy ez idő tájt sok volt az építési feladat, továbbá sorra léptek be a lakosság életkörülményeit jobbá tevő létesítmények és intézmények.

Az egész időszakra jellemző az értelmiség számának gyors növekedése. Az új intézmények működéséhez egyre több szakemberre volt szükség. Nagymértékben megemelkedett a közép- és felsőfokú iskolát végzettek aránya. Igen sokan – felnőttek is – ekkor szereztek szakmunkás-bizonyítványt.

A szakemberek letelepítését lakás biztosításával is segítették a munkahelyek. Városi Tanácsunk egy ideig még az Ezüst Kancsó szállodáját is üzemeltette a fiatal szakemberek kedvező elhelyezése érdekében.

Az időszak ágazatonkénti, területenkénti bemutatását a város gazdaságával – ezen belül a fejlődést 1971 előtt is döntően motíváló, és még jó néhány évig meghatározó – **iparral** kezdem. Előrebocsátom, hogy sem az ipari, sem a mezőgazdasági és az egyéb gazdasági szervezeteknél sem vállalkozom a részletes leírásra. Annyit írok, amennyit mint városi vezetőnek illett tudnom róluk. És arról, amit a várossá fejlődésben, a település mindennapos életében betöltött szerepük alapján fontosnak tartok.

A várossá nyilvánítás után új ipar telepítésére nem törekedtünk. A meglévő ipar fejlesztése, korszerűsítése volt – lehetett – a reális célunk. Így is történt. Az időszak elején az iparban foglalkoztatottak száma még nőtt, később nem változott, majd lassan megindult a csökkenés. Jellemző maradt azonban a nők magas aránya az iparban foglalkoztatottak között.

A Nagyatádi Konzervgyár az 1960-as évek végére a község legnagyobb ipari létesítménye lett. Létrejöttének 1939–1948 közötti történetéről szerzett ismereteim arról győztek meg, hogy Nagyatádon akkor is voltak olyan emberek, akik megszállottként szorgalmazták és szolgálták a fejlődést (Matán István és segítői). Szerencsére később, a konszolidáltabb években sem kellett nélkülöznie a gyárnak hasonlóan gondolkodó vezetőket (Jéger Ferenc, Vojkovicz István).

A rekonstrukciós fejlesztés, amely megalapozta a gyár további évtizedeit, 1969-ben fejeződött be. Ennek során új üzemépületet emeltek. Elkészültek a termelést kiszolgáló, alapvető létesítmények: vízbázis (saját kutakkal, víztározóval), a gázenergia felhasználására is alkalmas kazánok, új iparvágány. A készáru raktározásának körülményei is javultak. Korszerű szociális épületet létesítettek, új irodaházat építettek.

Kialakult a gyár termékszerkezete. A termékek alapanyaga a gyümölcs- és zöldségfélék. A gyümölcsből befőttek, jamok, ízek, sűrített gyümölcslevek, a zöldségfélékből főzelékek, savanyúságok, paradicsom-sűrítmények készültek.

A rekonstrukció elősegítette a község várossá válását, és bele illett Nagyatád további fejlesztésének programjába is. 1970. októberében üzembe helyezték a konzervgyár gázkazánját. Ezzel belépett Nagyatád az ország vezetőkes gázfogyasztói sorába.

A gyár Nagyatád legnagyobb ipari foglalkoztatójává vált. A dolgozók létszáma 1400–1500 között változott. A vezetők mindig nagy gondot fordítottak arra, hogy megfelelően képzett szakemberek álljanak rendelkezésre. Támogatták a szakemberek tanulását és továbbképzését. A gyárban több éven át felnőttoktatás is folyt. Ennek keretében a dolgozók közül sokan itt fejezték be az általános iskolát (a 7. és 8. osztályig).

tály elvégzésével), és sokan szereztek szakmunkás képzettséget is. A gyárban főfoglalkozású népművelő tevékenykedett (Mayer Judit). Önálló könyvtárral (mintegy 8500 kötet szépirodalommal és műszaki könyvvel), olvasóteremmel és más, az oktatást, továbbá a különféle rendezvényeket szolgáló helyiségekkel is rendelkeztek. A város fiatal-sága számára is nyitott ifjúsági klubot is működtettek. Rendszeresen rendeztek kiállításokat, hangversenyeket és ismeretterjesztő előadásokat.

Saját üzemi konyhát működtettek ebédlővel. A gyári dolgozók mellett nyugdíjasokat is kiszolgáltak ott. Főztek néhány, kisebb, a városban működő vállalat számára is.

Főfoglalkozású üzemorvos (Dr. Magyar Vince) dolgozott – a szükséges asszisztenciával – a gyárban, jól felszerelt orvosi rendelőben. Dolgozók lakásgondjainak megoldását is támogatták a gyár vezetői. A fejlesztés során 24 lakás építéséhez adtak át a városi tanácsnak pénzt.

Később a vállalat dolgozóinak 36 lakás építésére szövetkezését támogatták kamatmentes kölcsönrel. A gyárnak saját üdülője volt Balatonmáriafürdön, ahol a dolgozók pihenhettek családjukkal.

A gyár hatása a környék mezőgazdaságára is jelentős volt. A nyersanyag-szükségletet a térség mezőgazdasági nagyüzemei és az ÁFÉSZ, valamint a ZÖLDÉRT Vállalat közreműködésével – a város és a környék kistermelői biztosították. Mezőgazdasági szakemberek szaktanácsadással, a jó módszerek terjesztésével, bemutatók szervezésével és más módon is segítették az új fajták bevezetését, a legfejlettebb agrotechnikai és betakarítási módszerek megismerését.

A város fejlődéséhez azzal is hozzájárultak a konzervgyáriak, hogy jelentős összegeket adtak át a városi tanácsnak gyermekintézmények építésére. Dolgozóik gyakran végeztek a városban társadalmi munkát (lakásból óvodák kialakítása, sportpálya építése, a Petőfi téri park építése).

A Nagyatádi Konzervgyár vezetői voltak 1970-1990 között:

igazgató: Jéger Ferenc, Jámbor László

főmérnök: Vojkovics István

főkönyvelő: Kárpáti Jenő

A Pamutfonóipari Vállalat Nagyatádi Cérnagyára – e címet a község legrégebbi gyára csak 1981. január 1-jétől viselhetette. Ekkor lett teljesen önálló, amikor az Újpesti Cérnagyárral több mint fél évszázadig tartó függősége megszűnt. A nagyatádi cérnagár története még az első világháború előtti időre nyúlik vissza. 1911-ben épült, kezdetben gomb- és paszományáru-gyárként működött. Aztán a két világháború közötti időben Bécsben volt a központ, de az újpesti és a nagyatádi gyár tevékenysége egyre jobban összefonódott. Így a két gyár története egyet jelent a magyar cérnagártás történetével.

A nagyatádi gyárnak a készáru-termelésben, így a vállalat exportjában egyre nagyobb szerep jutott. Az export megalapozása érdekében került sor a gyár korszerűsítésére, az elavult gépek cseréjére. Az ipari tanulók és betanított munkások szakmunkássá képzésére mindig gondot fordítottak. Cérnagártók, festők képzése folyt nappali tagozaton és a felnőttek részére rendezett esti tanfolyamokon. Legfontosabb termékük a hagyományos varrócérna és a kézimunkafonál. Itt volt Magyarország egyetlen varrócérnagyára. Innen került ki a nagyvállalat dolárlétszámolású exportjának több mint 80 %-a.

A hetvenes évek második felében kialakult a gyár egységes gyártmányprofilja. Munkáslétszáma abban az időben az újpesti gyárnak legalább háromszorosa volt (ugyanakkor az alkalmazottak száma Újpesten négyszerese a nagyatádinak!). Rendelkezésre állt az önálló vezetésre alkalmas és képes gárda is. Megérett a helyzet (szerintem már korábban is!) a gyár önállósulására.

Az önállósítással a Pamutfonóipari Vállalat vezetői elismerték a varrócérna és a kézimunkafonál – mint értékes exporttermék – jelentőségét, a vállalat szempontjából is. Ugyanakkor elismerték a nagyatádi-ak évtizedek során végzett, kitartó és kiemelkedően jó munkáját.

A II. világháborút megelőző, majd az azt követő első évtizedben a gyár Nagyatád legnagyobb foglalkoztatója volt. Később is – a városná nyilvánítás előtti és utáni években – a konzervgyár után következik nagyságban és fontosságban. A foglalkoztatottak száma 1000–1200 volt. A gyár dolgozói mindig készek voltak dolgozni a városért. Szocialista brigádjaik minden társadalmi munkaakcióban ott voltak, szívesen vettek részt a város szépítésében.

A nagyatádi cérnagyár anyagiakkal is segítette a várost. Amikor nagy szükség volt az óvodai helyekre, az egyik szolgálati lakásukat óvodává alakították át, s ideiglenesen átadták a városnak.

A Pamutfonóipari Vállalaton belül, de az országban is egyedülálló márkaboltot létesítettek termékeik értékesítésére. Kocsis Vilmos tudná megmondani, hány helyről keresték fel az üzletet személyesen és írásban, hogy sokszínű hímzőfonalhoz jussanak! Az itteni fonálból készült hímzések Nagyatád nevét is hordozzák, hirdetik az országban. A városi tanács vendégeinek is mindig örömet okozott, ha a gyár termékeiből készült ajándékdobozt adhattam nekik emlékül, és sokszor adhattam!

A nagyatádi cérnagyárnak is megvoltak a történetében fontos szerepet betöltő „nagy öregjei” – egész dinasztiák: a Greller, a Horváth, a Kovács és más családok.

A gyár vezetői voltak 1970-1990 között:

telepvezető, majd igazgató:	Bartus Gyula, Gregor István
műszaki vezető, majd főmérnök:	Gregor István, Lovkó Imre
gazdasági vezető:	Veréb Péter,
majd főkönyvelő:	Gárdosi Gyuláné

A **Danuvia** Központi Szerszám- és Készülékgyár 1970. január 1-én átvette a Kaposvári Gépjavító Vállalat nagyatádi 6. sz. Gépjavító Állomását, 13 millió Ft ellenértékért, és létrehozta a vállalat 4. sz. gyárárt. Ezzel a város iparszerkezetében az élelmiszeripar és könnyűipar kiégszült egy új ággal, a gépiparral. Az első évben sikeresen oldották meg az átszervezést, a gépek telepítését és a dolgozók átképzését. Emellett át kellett vállalniuk a jogelőd szerződéses kötelezettségeit, és még működött a fémszerkezet-üzem is.

Első saját gyártmány a fűrótokmány és a kávéfőző-gép, majd a körasztal volt. A gyár a kávéfőző és a vasszerkezeti elemek gyártásának megszüntetése után a következő termékek gyártását honosította meg (a lista később további termékcsoportokkal bővült):

- szerszámelemek és szerszámházak, egyedi szerszámok
- hidraulikus tápegységek és elemek
- körasztalok
- fűrótokmányok

Nehézséget jelentett az, hogy a gyár profiljának megfelelő szakemberek nem voltak Nagyatádon. Ezért a nélkülözhetetlen szakemberképzést több lépcsőben oldották meg. Elsőként a budapesti gyárakban képeztek ki sok szak- és betanított munkást. Ugyanakkor a budapesti és a nagyatádi gyár között kialakult gyakorlati együttműködés is elősegítette az itteni szakembergárda bővülését, képzettségének növekedését. A következő lépcsőben – központi segítséggel – a szakmunkástanulók gyakorlati képzésére létrehoztak egy 100–120 személyes tanműhelyt. A képzést olyan szakmákban kellett indítani, amilyen sem Nagyatádon, sem a környéken nem volt ismeretes (pl. szerszámkészítő). Az 1970-es évek közepére a szakmunkások aránya megduplázódott, majd még tovább nőtt. A szakmunkástanulók elméleti képzése érdekében jól felszerelt oktatótermet létesítettek.

Új és modern üzemcsarnokok, kazánház építésével folyamatosan javították a termelő tevékenység feltételeit. Gondot fordítottak arra is, hogy a dolgozók munkakörülményei kedvezőbbek legyenek. Új öltözőket, fürdőt, sportpályát építettek, megfelelő konyhát és orvosi rendelőt alakítottak ki, új irodaház is készült. A gyárban foglalkoztatottak száma 1970. végén 202 volt, később 5–600-ra növekedett. Támogatták a városi gyermekintézmények építését és fenntartását. Évenként adtak pénzt ilyen célra. Segítették dolgozóik lakáshoz jutását is.

A város szempontjából, a foglalkoztatáson és a városfejlesztésben való részvételen túl, a gyár letelepítésének napjainkra is kiható eredménye volt, hogy meghonosította a gépipar egy ágát, mégpedig korszerű gyártástechnológiákkal. Ennek során alakult ki az a jól képzett szakembergárda, amely ma is itt van a városunkban.

1970-től igazgatók: Duics János, Gerber Endre, Magyar Vince
főmérnökök: Magyar Vince, Németh Lajos
főkönyvelő: Tarnóczy János

A Nagyatádi Dohánybevéltő Üzem a dohányipar budapesti vállalatához tartozott. Tevékenységi területe Somogy megye, majd a pécsi üzem megszűnése után Baranya megye is. Irányítása alatt állt a Pusztaszentgyörgyön működő dohányszárító telep és a két vállalati üdülő. A reprezentatív nagyatádi üzem 1908-ban kezdte meg működé-

sét. Feladata volt a száraz dohányok termeltetése, felvásárlása és fermentálása (a fermentálási eljárás során alakul ki a dohány sajátos zamata). Pusztaszentgyörgyön a zöld dohányt vették át, mesterségesen szárították, válogatták, azután a nagyatádi üzembe szállították. Amíg Magyarországon szivargyártás is folyt, a borító leveleket (előbb szuloki, majd Havanna-fajából) is itt termelték.

A foglalkoztatott dolgozók évi átlagos száma 1970-90 között 200. Az üzem területén, parkjában mindig példás, „kincstári rend” volt. A város fejlődését is segítette a dohánybevéltő. Először mentőállomás, később bölcsőde építésére engedtek át - térítésmentesen - területet.

Vezetők voltak 1970-1990 között:

Fodor József, Selmeczy István.

A Fővárosi **Óra- és Ékszeripari Vállalat** telepén 1969-ben kezdődött meg a munka, a jelenlegi múzeumépületben. Később az Aradi utcában is dolgoztak, akkor már három műhelyben. Eleinte aranyozott szemüveg-keretek polírozását végezték, aztán fém-díszmű gyártása folyt, majd fokozatosan áttértek az ezüst ékszerek gyártására (gyűrűk, medálok, fülbevalók, nyakékek, kitűzők, karkötők). Munkájuk Nagyatádon újszerű, szép és érdekes volt. Induláskor elsősorban a katonafeleségek foglalkoztatása volt a cél, később „civilekkel” egészült ki, s nőtt 54-re a létszám. A '70-es évek második felében a Hild-sétányon, egy tanácsi épület földszintjén boltot is nyitottak, amely nemcsak árult ékszereket, hanem javításokat is vállalt. Addig ilyen üzlet nem volt a városban.

A **FÓÉV**-telep vezetője Vajda József volt.

A Pécsi **Kesztyűgyár** telephelye 1964-től működött városunkban. Eleinte csak a katonák hozzátartozóinak foglalkoztatását szolgálta. A telep dolgozói 1984-ig bedolgozók voltak, a kiadott szabványokból otthonukban, mintegy 100 pár kesztyűt varrtak meg havonta, személyenként. 1984-ben bérbe vették a tanács kezelésében lévő, tízsintes épület földszinti helyiségeit. Ott alakítottak ki egy gépi varrodát 22 dolgozóval, valamint egy műhelyt, ahol 20 fő végezte el a bélelést és egyéb befejező munkát. Emellett 30–40 bedolgozót is elláttak munkával. Ekkor már

szinte teljes egészében exportra dolgoztak. Működtettek egy bőrruházati boltot is, amelyben a kesztyűgyár jó minőségű, igen szép termékeit árusították. Ilyen szakbolt sem volt addig még Nagyatádon. A foglalkoztatottak összlétszáma az évek során változó volt: 70–100 körül mozgott.

Az üzem vezetője Kiscsinál Györgyné volt.

A **Nagyatádi Nyomda** ez évben már 115 éves. Történetét több kiadványban megírták. Az eltelt évek során, így a várossá nyilvánítás óta is, jellemzően hozzá tartozott Nagyatádhoz. Az üzem fő profilja – hosszú éveken át – a dobozkészítés, a címkegyártás, de kisebb mennyiségben kereskedelmi nyomtatványokat is készítettek, könyvkötészetük is volt. Dolgoztak a konzervgyárnak is. Legnagyobb ipari megrendelőjük mindig a Cérnagvár, amelynek termékeit a nyomda „öltöztette”. Jelentősebb fejlesztés, épületbővítés és a gépek korszerűsítése a ’70-es években történt. Ekkor volt a legmagasabb a foglalkoztatottak száma - 1979-ben 115.

A nyomda vezetői: Tátrai György, Szabó Lászlóné,

Tátrai Jenő, Takács Ferenc

Szinte minden szakmában voltak a városban **magánkisiparosok**, számuk 90–100 körül mozgott.

Az ismertetett kisebb ipari üzemek dolgozói és a kisiparosok is minden alkalommal bekapcsolódtak a városban szervezett társadalmi munkaakciókba.

A ’60-as évek végétől a ’80-as évek elejéig a fejlődés attól is függött, milyen teljesítőképességű **építőipar** van jelen Nagyatádon. Ez a nagy építkezések időszaka. A szó szoros értelmében ekkor épült a város. A magas- és mélyépítési, a felújítási és karbantartási feladatokat ebben az időben több építőipari szervezet és félszáz kisiparos végezte.

A legnagyobb szervezet a **Somogy megyei Építőipari Vállalat** (SÁÉV) itteni egysége volt. Fontos szerepet töltött be a lakásépítésben, megépítette a kórházat, a rendőrkapitányságot, az OTP új irodaházat. Egy időre a lakásépítésben oly fontos szerepet játszó téglaközépblokkot gyártó üzemet is működtetett Nagyatádon. A vidéki dolgozók számára munkásszállást épített és tartott fenn. A későbbi lakásépítéseknél a befejező munkákat szerették volna a helyi szervezeteknek átadni.

(A szerkezetépítés volt az igazán jövedelmező!) A középblokk-gyártás megszüntetésének fő oka – szerintem – az volt, hogy a kaposvári panel-üzem kihasználatlan volt. Ezért a panel technológiát szorgalmazta a vállalat Nagyatádon is. Így került sor a három tízemeletes, összesen 240 lakást magában foglaló épület felépítésére. Ennek külön története is van.

A tízemeletesek és a Csónakázótó

A kétszáznegyven lakás volt az utolsó nagyobb számú lakásépítési lehetőségünk. Mi szeretnénk volna – a vállalat igazgatójával, Gyulavári Tamással ellentétben – azt, hogy ezek a lakások legfeljebb ötszintes épületekben legyenek. Erről vita támadt a vállalat vezetője és közöttünk. Én a megyei pártbizottság titkárát kértem, hogy hívjon össze egyeztető megbeszélést. Ezen Uitz Ferencnével, az akkori nagyatádi városi tanácselnökkel vettünk részt.

A vita sajnos úgy alakult, hogy döntenünk kellett: vagy elfogadjuk a tízemeletes házakat, vagy ötemeletesek épülnek, de feleannyi lakással. Mi a 120 lakásról nem mondtunk le. Jól tettük ezt vagy sem, örök dilemmám marad. Gyulavári győzött (addig sem szerettem, azután még

kevésbé!). Később a SÁÉV számára már nem volt megfelelő munka a városban, a munkásszállásukat megvette a TSZKER. Külön meg kell emlékezniem Csepregi Józsefről, fáradhatatlan szorgalmáról, amit a kórházépítésben tanúsított. Bármikor mentem az épülő kórház területére, mindig talpon láttam. Ott járt-kelt az építő munkások között.

A részleg vezetője Sági István volt.

Az ugyancsak nem nagyatádi székhelyű **Somogy megyei Tanács** **Magas- és Mélyépítő Vállalatnak** (TANÉP) két részlege működött a városunkban. Ők építették az Aradi utcai óvodát, a kollégiumot, a 60 személyes bölcsődét, a szakmunkásképző iskolát, annak bővítését, a kazánházát, valamint a Kossuth utcában egy lakóépületet. Az ő munkájuk volt a Park Szálló és Étterem kialakítása a volt kolostor-épületben és az autóbusz-pályaudvar is. Az Ezüst Kancsó Étteremnek, az Atád áruháznak, a burgonyatárolónak a taranyi úton, a sörlerakat épületének, a művelődési központnak, az Árpád Fejedelem Általános Iskolának, a nőtleniszti-szállónak és a Városházának is ők voltak a kivitelezői. A magasépítő részleg létszáma 40–50 volt.

A részleg vezetője 1980-ig Karádi Oszkár volt.

A TANÉP vállalat mélyépítő részlege út- és csatornaépítést és térburkolást végzett a városban. Nagyobb munkája a Szabadság parkban (ma Szent István park), a piac területén, a Jókai lakótelepen csapadékvíz-csatornázás, a művelődési ház és tiszti klub körüli utak építése volt. Ezekon kívül még vagy 25-30 utcában végezett hasonló munkákat. A részleg létszáma 50-60 volt.

A mélyépítő részleget Bodzai Jenő vezette.

A **Komfort Ipari Szövetkezet** jelentősége Nagyatád fejlődésében igen nagy volt. Azzal, hogy egy addig ismeretlen építési eljárás alkalmazásával felépítette a Jókai lakótelepet, kitörölhetetlenül írta be nevét a város történetébe. 1979-ig sok családi házat is építettek – hagyományos módon és anyaggal. Az év második felében vették meg a No-Fines-technológiát, amely Magyarországon angol licence alapján honosodott meg. Ezzel épültek a mai Jókai utca négyszintes lakóépületei.

A Komfort ISZ munkája volt az új TŰZÉP-telep építése is.

A régi tanácsszékházat nagyon szép és gondos munkával alakították át zeneiskolává. Jelentős mennyiségű építőipari szolgáltatást végeztek mind a közületek, mind a lakosság számára. Külön említést érdemel a szövetkezet rugalmas „hadra-foghatósága” a sürgős tennivalók esetén, és a sok társadalmi munka, amit a városban végzett. Itt említem meg Jámbor Laci bácsit is, aki mindig kész volt arra, hogy a város érdekében bármit megtegyen. A foglalkoztatottak száma 250-270 volt.

A szövetkezet elnöke 1970-1990 között:

Nagy Ferenc, Szabolcs Ferenc, Vermes Gábor

A műszaki vezető: Takács László

Főkönyvelő: Bácsai Lajos, Makkos Miklós

Amit a rugalmas alkalmazhatóságról a Komfort ISZ-nél írtam, még inkább igaz a **Városi Tanács Költségvetési Üzeme** esetében. Ezért is hoztuk létre. Legfontosabb feladata a magasépítés területén az állami lakóépületek és az intézmények fenntartása, felújítása volt. Emellett mindig vállalt nagyobb építési munkákat is. Ilyenek voltak: a Városháza mögötti 40 garzonlakás, a Somssich Eszter utca nyugati oldalán lévő lakóépületekből 14 lakás, a Beregszászi utcai húsbolt és a kávézó, a mai „FiFa” építése, valamint a gimnázium bővítése 6 tanteremmel, a Széchenyi téren a Csordás-ház átalakítása gyermekkönyvtárrá és lakásokká, a piac területén a mezőgazdasági bolt, valamint a Kosuth utcában a Hungária Biztosító irodáit, üzleteket és lakásokat magában foglaló ház építése. Időnként útépítést és aszfaltozást is végzett az üzem. A somogyudvarhelyi kavicsbánya anyagából betontermékeket is készítettek. A bányát a TANÉP-től vették át, és komoly üzemmé fejlesztették. A költségvetési üzemben (valamennyi tevékenységi területét figyelembe véve) több mint 300 dolgozót foglalkoztattak.

Igazgatók voltak: Vigh László, Pitz Géza, Hegedüs László, Dr. Turi Dénes.

Az **Építőipari Szövetkezeti Közös Vállalat** (ÉSZKV, elődje: a Termelőszövetkezetek Önálló Vállalkozása, azaz TÖVÁLL) korábban mezőgazdasági építkezéseken dolgozott. Nagyatádon az Agrokémiai Centrumot építette. Csak később, az 1980-as évek elején kapcsolódott

be a város építési feladatainak elvégzésébe. Első nagyobb munkája a Danuvia új üzemsarnokának, új irodaházának és raktárépületének felépítése volt.

Dolgoztak a lakásépítés területén is. Középblokkból épült lakások befejező munkáit vállalták. Elvégezték a gyógyfürdő felújítását és bővítését. A Kiszely lakótelep ABC áruháza és a vásárcsarnok is az ő munkájuk. A SOLAR Szálló és az új strand megépítésével önálló oldalt érdemeltek ki Nagyatád város történetének könyvében.

Az ÉSZKV létszáma is jelentős volt: 220–230.

Igazgatói: Horváth Sándor,

Szakonyi László, aki tervezői munkájával is hozzájárult a szép városkép formálásához.

A legtöbb víz-, közmű építését a városban a **Dél-dunántúli Víz-építő Vállalat (DÉLVIÉP)** nagyatádi részlege végezte. Tevékenységüket mindig megbízhatóság, pontosság és rugalmasság jellemezte. Jelentőségüket a város építésében és fejlődésében nem lehet túlbecsülni. Vízvezetékek, gázvezetékek, csapadékvíz-csatornák építésén túl, alapozást is vállaltak. Főbb munkáik: A szennyvíz-telep, amely a nagy spórolás idején „hozomra” épült, az 500 köbméteres térszíni víztározó a vízműnél, a 68-as útnak városi szakasza melletti csapadécsatorna, az új – 1500 köbméteres – víztorony töltő-ürítő vezetékének kiépítése a vízmű és torony között, Ötvöskónyi vízellátásához a Nagyatádról Ötvöskónyiba nyomóvezeték létesítése, a CSKCS lakótelep közművesítése, a Hild-sétányon lévő lakóházak és a Babay József Általános Iskola épületének alapozási munkái. (Itt jegyzem meg, hogy a Babay-iskolát a barsci TÖVÁLL építette.)

A CSKCS (Csoportos Korszerű Családi ház) területének közművesítési terve 1986-ban készült el, s a kivitelezést a DÉLVIÉP vállalta. (Még mielőtt megkezdték a munkát, felkeresett Melicz György építésvezető. Elmondta: arról értesült, hogy a területen a háborúból itt maradt robbanó anyagok lehetnek, és emiatt nem meri megkezdeni a munkát. Aggodalmát jogosnak tartottam. Ezért a munkatársaim levelet küldtek a honvédség tűzszerészeinek országos szervéhez, amelyben kérték a terület átvizsgálását. A válasz rövidesen meg is ér-

kezett: az 1986-os programjuk zsúfolt, nem tudják elvégezni a munkát, novemberben készül a következő évi tervük, akkor jelezzük ismét igényünket. Költségszámítást is mellékeltek, benne 2,5 millió Ft becsült összeggel. Ez nyár elején-közepén lehetett. Nem tudtam belenyugodni abba, hogy esetleg egy évet is kell várni! Kimentem a laktanyába Fodor Lajos helyőrség-parancsnokhoz, a lövész ezred parancsnokához. Kértem, segítsen meggyőzni a tüzszerészeket, hogy korábban végezzék el a munkát. Erre nem került sor. Fodor alezredes úgy intézkedett, hogy a terület „megkutatása” bekerüljön a következő havi kiképzési tervükbe. Bekerült... megkuttatták... ingyen. Melicz Gyuri felvonulhatott. Gyakran eszembe jut, milyen sok segítséget kaptunk mi a katonáktól, és mennyire magukénak is tekintették a várost. Milyen jól, elkülönültség nélkül éltük együtt a kisvárosi életet a katonák családjával is! Nagyatádnak hiányzik, hogy nem vagyunk már „katonaváros”.)

A Taranyi úton új telephelyet építettek, létszámuk 50–60 között volt. Társadalmi munkáknál is mindig lehetett rájuk számítani. Az óvodák udvarán pancsolót építettek, a Bárdos Lajos Általános Iskolánál pedig csapadék-csatornát. Különösen a Szoborpark létrejöttében volt nélkülözhetetlen a segítségük. Az építésvezető fáradhatatlan volt, a szobroknak alapot készítettett, ott volt mindig a felállításuknál is.

Építésvezető: Melicz György

A legfontosabb létesítmények tervei a Pécsi Tervező Vállalatnál, a SOMOGYTERV-nél, a VASITERV-nél, a VIZITERV-nél és a MÉLYÉPTERV-nél készültek.

A '80-as évek második felében állami lakásépítésre már nem kaptunk lehetőséget. Így csak azokra az építőipari szervezetekre volt szükség, amelyek a családi házas megoldásokra voltak alkalmasak, vagy arra fel tudtak készülni. Megnövekedtek a felújítási és karbantartási igények. A helyi szervezetek ezeknek a feladatoknak megfeleltek.

A nagy építkezések időszaka véget ért.

A Dél-somogyi Mezőgazdasági Kombinát területe a város körül, központja pedig Nagyatádon volt. A '70-es évek közepén új irodaházat épített. Ekkor még állami gazdaságként működött, 1982-ben, a Dél-

A kombinát irodaháza és a köztéri óra

dunántúli Talajjavító Vállalat beolvasztásával jött létre a kombinát. 1975 után rohamosan fejlődött, kialakult vertikális szerkezete az alaptevékenységtől a feldolgozásig (gabona-hús vertikum).

Fő tevékenységi területei:

- növénytermesztés (vetőburgonya-előállítás)
- állattenyésztés (szarvasmarha, sertés)
- erdőgazdálkodás (idegenforgalom)

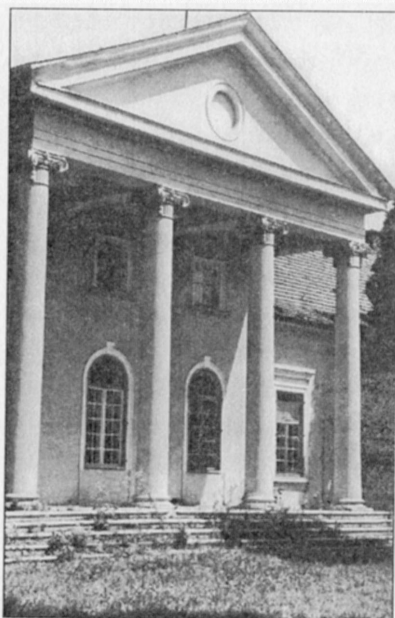
Más mezőgazdasági üzemeknek szolgáltatásként tőzegkitermelést, laboratóriumi talajvizsgálatokat, talajjavítást is végeztek a Kombinátnban. (Időközben megvették a Rinyamenti Vizgazdálkodási Társulat laboratóriumának épületét.) Gesztorai voltak az Agrokémiai Társulás létrejöttének, amely aztán megépíttette a Taranyi úton a nagy növényvédőszer- és műtrágyarakart.

Az állattenyésztéshez kapcsolódóan nagy teljesítményű vágóhidat üzemeltettek. Részt vettek Nagyatád lakosságának húsellátásában, húsboltot építettek és üzemeltettek a Beregszászi utcában. A város fejlődé-

séhez az új strand területének és más területek (a szeméttelep, a simongáti temető bővítése) térítésmentes átengedésével járultak hozzá. A konténer-telefonközpontok telepítésében – a városban – a legnagyobb összeggel (2 millió 16 ezer Ft) segítettek. Gyermekintézmények (óvoda) létrehozásához is hozzájárultak. Az 1980-as években 1900–2000 dolgozót foglalkoztattak.

A gazdaság vezetői: Pankász Ferenc, Aradi József,
Ivusza Tamás voltak

A **Nagyatádi Erdészet** szerepét meghatározza, hogy a város környékén még ma is jelentős erdőterületek találhatóak. Az erdősültség 34 %. 1971-ben Nagyatádon nem volt erdészeti egység, csak a Kaposvári Műszaki Erdészethez tartozó gépjavító műhely tevékenykedett itt. 1983-ban a Somogyi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság három erdészet (a berzencei, a segesdi és a nagyatádi) összevonásával létrehozta a Nagyatádi Erdészetet.

A simongáti kastély

Felújították a simongáti kastélyhoz tartozó kiskastélyt és a központ irodáit itt helyezték el. A kastély főépülete 1971-ben a város tulajdonába került. Ekkor költöztették Kaposvárra a korábban itt dolgozó tudományos kutató intézetet. Mi akkor szükséglakásokat alakítottunk ki az épületben. Ide szállásoltuk el az induló gázépítés-szerelés szakembereit. Az épületben lakott és dolgozott egy időben Bencsik István szobrászművész, az alagsori műteremben pedig Frank Eszter keramikus. Később kiürítettük a kastély főépületét, és visszaadtuk az erdőgazdaság központjának, ahol terv készült a felújítására, átalakítására. Arra azonban – úgy gondolom, pénzhiány miatt – nem került sor.

A fabőség a környéken különböző feldolgozási módokat hozott létre. Inspirálta a szobrász alkotótelep létrehozását is, majd faanyaggal támogatta a művészeti alkotómunkát. Fenntartotta az erdőszet az „Ámor” parkerdőt. Dolgozóinak létszáma 1989-ben 470.

Igazgató: 1983–89 között Mohácsi András, utána Bogdán József.

Az Alsó-Somogy megyei **Halgazdaság**ot 1974-ben a Balatoni Halgazdasághoz csatolták. Fő tevékenysége változatlan maradt: tógazdasági hal- és baromfi-tenyésztés. Az utóbbi eredményessége érdekében 1000 négyzetméter alapterületű előnevelőt, a sertéshizlalda épületéből kacsaszállást építettek. Az Árpád utca mellett fekvő (CSKCS) lakóterület egy részét a Halgazdaságtól vettük át.

Igazgató 1974-ig Csordás János

Kerületvezető 1974-90 között Marsal János.

A **Nagyatádi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet** három szövetkezet (a háromfai, a nagyatádi és a taranyi) egyesülésével jött létre 1976-ban. Központja Nagyatád lett. Korábban a nagyatádi „Búzakalász” TSZ is nehezen boldogult, az ipari környezetben, a szövetkezet helyzete sem könnyen szilárdult meg az egyesülés után.

Földjeik termőképessége részben a természeti adottságok, részben a rossz tápanyag-gazdálkodás miatt – gyenge volt. Termékeiket feldolgozás nélkül adták el. Nem tudtak nagyobb jövedelemhez jutni. 1979-ben új vezetők kerültek a szövetkezet élére. Átalakították termelési szerkezetüket: a növénytermesztés mellett csak a sertés- és juhtenyész-

tés maradt meg. Fokozatosan javították földjeik termőképességét. Később tápanyagok előállításával is foglalkoztak. Az 1979-ben még veszteséges szövetkezet 1990-ben jelentős nyereséget ért el. A működési területen foglalkoztatottak száma 500–550 közötti volt. A '80-as évek közepéig üzemeltették a Rózsafabot vendéglőt, s a vásárcsarnokban zöldségboltjuk volt.

A Búzakalász TSZ elnöke volt: Mészáros József,
Czeider György,
az egyesülés utáni elnökök: Hantosi István, Horváth István.

A Rinya- és Dombómenti Vízgazdálkodási és Talajvédelmi Társulat 1961-ben alakult meg. 1970-ben egyesült a hasonló, csurgói társulattal. Tevékenysége a Rinya és a Dombócsatorna vízgyűjtő területére terjedt ki. Feladata volt ezen a területen a vízrendezési, víztározási, öntözési és talajvédelmi munkák tervezése és kivitelezése.

E munkákat az érintett mezőgazdasági üzemek, erdőgazdaságok és a tanácsok megrendelése alapján végezték. Megépítették a Kiszely utcában a laboratórium működéséhez szükséges épületet és egy ideig fizikai és kémiai talajvizsgálatokat végeztek. Tevékenységük komplex meliorációs munkák tervezésével és kivitelezésével bővült, munkájuk a működési területükön lévő mezőgazdasági szervezetek eredményesebb gazdálkodásában realizálódott. A gépesítés fokozódása indokolta a tette egy új géptelep és javítóbázis építését. Erre a városon kívül, a Taranyi úton, 1982-ben került sor. A területen foglalkoztatottak összlétszáma 400 körüli volt. A város fejlődését jelentős társadalmi munkával segítették. Elkészítették a Csónakázó tanulmánytervét. A Rinyán végzett rendezési munkával elősegítették a tó megépítését.

A Társulat elnöke volt: Hegedüs László, Sánta Lajos,
Ható Jenő, Vadkerti Tóth Tihamér
Főmérnök: Sánta Lajos

A Termelőszövetkezetek Értékesítő, Beszerző és Szolgáltató Közös Vállalkozása (az TSZKER) 1971-től működött Nagyatádon. 73 mezőgazdasági tsz hozta létre. Feladata volt a szövetkezeti termékek és termények értékesítésének lebonyolítása, feldolgozásának megszerve-

zése, a szükséges gépek, eszközök beszerzésének segítése. Éves forgalma 1989-ben már meghaladta a 4 milliárd Ft-ot. Foglalkoztatottainak száma 135 volt. A mezőgazdasági bolt építésében kezdeményező volt, s a telefonközpont létesítéséhez a második legnagyobb támogatást (1,4 millió Ft) adta az ÉSZKV. Intézményeink működését is rendszeresen támogatta.

Igazgató: Szabó István és Frank Gyula.

Nagyatád életében, fejlődésében mindig jelentős szerep jutott a **kereskedelemnek**. Településünk a története során kétszer is kapott „vásárjogot” (= városi rangot). Amikor az új strand területének megszerzésével foglalkoztunk, nem értettem, hogy a Rinya völgyében fekvő réteknek miért olyan magas az aranykorona-értéke (23 AK!). Horváth István tsz-elnöktől kaptam erre magyarázatot. Eszerint a XIX. században a nagy marhavásárookra (Nagyatádon is volt ilyen) lábón hajtották az „árut”. Ekkor pihenőhelyeken éjszakáztak. Ez az ilyen célra rendszeresen igénybe vett, füves réteket igen értékessé tette, és tulajdonosaiknak nagy jövedelmet hozott. A Rinya völgye is ilyen volt!

E kitérő után lássuk a mi időnket! Ekkor nem a számszerű növekedés, hanem a minőségi változás a jellemző kereskedelmünkben. A régi, kis boltok fokozatosan megszűntek, újak épültek. Az első, igazán nagy lépés az Atád áruház és az Ezüst Kancsó szálloda megnyitása volt. A lakásépítésekkel párhuzamosan egész üzletsor alakult ki a Kossuth utcában. 1971-ig Nagyatád központi részén az állami kereskedelem dominált. A szövetkezeti kereskedelem a külső területekre szorult. Az Atád áruházzal a központban is helyet kapott az ÁFÉSZ. Ezután már az nyithatott üzletet, aki pénzt hozott.

A Kossuth utcai üzletsorban egymás mellé kerültek a megyei élelmiszer, iparcikk kiskereskedelmi vállalatnak, az ÁFÉSZ-nek üzletei, a KÖGÁZ bemutatóterme is. Itt kezdte meg működését a takarékszövetkezet is. A külsőbb területekre új boltok épültek. A Honvéd és a Rákóczi utcában italbolttal közös épületben, a Dózsa és a Somogyi Béla utcában külön épületben nyitott új élelmiszer-üzletet az ÁFÉSZ. Ugyancsak a szövetkezeté az Árpád utcában oktatási kabinettel együtt épített („szégyenlős”) új ABC. Ötvöskőnyi Fő utcájában a tűzoltószertár átala-

Horváth Ferenc primás muzsikál az Ezüst Kancsóban

kításával és bővítésével alakult ki az új bolt. 1980-ban épült a Simongáti Söröző is. A tanács és az ÁFÉSZ közös beruházásában készült a vásárcsarnok épülete, benne a szövetkezet felvásárlási és bútorkáptárával. Az ÁFÉSZ központja időközben átköltözött a Mártírok utcájába, a rendőrség helyére.

Az ÁFÉSZ elnöke Alsecz János, majd Szőke József volt.

A vásárcsarnok melletti területre beépítési tervet készítettünk, amolyan bevásárlási központ létesítéséhez. Az ott építkezőknek a tanács támogatást is adott. Hamarosan megkezdődött a kisebb üzletek építése. A területen bőven maradt hely további építkezések céljára.

Az ÁFÉSZ és a TSZKER közös pénzből építette fel a mezőgazdasági boltot, Gócza József és társai itt létesítették az Aranykakas kisküendéglőt. Érdekes, ahogy az emberek a kedvelt boltjaikat, küendéglőjüket jutalmazták azzal, hogy a népszerű eladóról, küendéglősről nevezik el: Nokk Béla-bolt, Torma-bolt, Zekó-bolt, Sárdi Béla boltja, Ilics Dodó boltja, vagy a „Bakegér”, ami Gócza papa küendéglője volt. Gócza Józsefet – Petőfi nyomán – jó öreg korcsmárosnak hívtam. A ta-

nácselnök vendéglátásra engedélyezett kerete (havi 600 Ft), a legtöbbször nem volt elég, ezért az én vendégeim sokszor lettek az ő vendégei.

Az állami gazdaság húsboltjával egyidőben épült a Beregszászi utcában az élelmiszer kiskereskedelmi vállalat kávézója (a későbbi “FiFa”). A középmagas épületek egyikének földszintjén nagy szerelvénybolt nyílt. Magánkereskedők pavilonokat építettek a piachoz vezető gyalogos úton és a Bajcsy-Zsilinszky Endre utca elején.

A költségvetési üzem virágboltot nyitott a Széchenyi téri parkban. Nagy előrelépés volt az új TŰZÉP megépítése a taranyi úton. Karai Lajos telepvezető szorgalmazta, majd irányította, szervezte építését. Ezzel egyidejűleg a Dél-dunántúli TŰZÉP Vállalat benzinkutat is létesített Kisatádon.

A város idegenforgalmához szükséges feltételek is jól alakultak. A SIOTOUR kirendeltséget működtetett a Kossuth utca elején. A Park Szálló 15 szobájával, Szüts Béláné vezetése alatt 1970 után kezdett igazán ismertté válni. (Különösen a pesti vendégek szerettek itt lakni.) A Somogy megyei Vendéglátóipari Vállalat patinás étterme (a „Kolostor”) a Tiszagáti házaspár vezetésével is igen kedvelt és látogatott volt. Egyre szélesedett a fizetővendég-hálózat. Már volt a Nagyatádra látogatásnak célja is: az alkotótelep és a szoborpark, a gyógyfürdő, s a Simongáti Söröző is nagyon kedvelt volt jó ideig.

A ’80-as évek végére elkészült a Solar Szálló és Étterem. A szálloda történetét részletesebben is el kell mondanom! Egy alkalommal, talán 1986 nyarán, Magyar Vince társaságában felkeresett Stefán Ádám (az atádiak közül sokan ismerik). A megismerkedés után elmondta, hogy ő egy üdülőépítő szövetkezetnél dolgozik, és arra gondolt, Nagyatádon is kellene építeni üdülőt, lehetőleg a gyógyfürdő közelében. Meg is állapodtunk, hogy hamarosan a Napsugár Szövetkezet vezetőivel látogat el hozzánk. Erre a találkozóra – úgy emlékszem – novemberben került sor. Megmutattuk a fürdőt. Horváth András elnöknek megtetszett, és szóban megállapodtunk a szálló megépítéséről. Az építés helyéül azt a területet javasoltuk, amelyre aztán fel is épült a szálloda. Mi azt tartottuk elsődleges szempontnak, hogy a régi, rossz állapotban lévő lakóépület helyére egy impozáns, a városképet emelő építmény kerüljön.

A tennivalókban is megállapodtunk. Mi vállaltuk, hogy a régi épületet lebontjuk, és 1987. március 31-ig üresen bocsátjuk a területet a rendelkezésükre. Ez megtörtént. (Ilyenkor kell egy rugalmas szervezet, saját költségvetési üzem, hiszen négy hónap állt rendelkezésre, és tél volt!) Teljesítettük ígéretünket, mégis majdnem „beütött a ménkü”. Egyik, április végi találkozásunkkor a szövetség vezetői elmondták, hogy Kaposvárott voltak az erdőgazdaság vezetőinek meghívására. Honnan tudták Takács László vezérigazgató és munkatársai, hogy mire készülünk Nagyatádon? Máig sem tudom. Tény azonban, hogy a Napsugár vezetőinek azt ajánlották, hogy ne új szállodát építsenek Nagyatádon, hanem vegyék meg az akkor már ismét az erdőgazdaság tulajdonában volt simongáti kastélyt. És ezt az elnök elmondta nekünk, mi pedig döbbenet hallgattunk.

Nagy Lajos, a kereskedelmi igazgató egyre azt bizonygatta, hogy milyen előnyös az erdészeti ajánlata. Mi meg elmondtuk, hogy a lakóépületet lebontottuk, vállalásunkat teljesítettük, a helyi szolgáltató szervezetek (víz, villany, gáz) vezetőivel megállapodtunk, hogy a ki-

Alapkő-letétel a Hotel Solar helyén

sebb hálózatbővítési feladataiknál figyelembe veszik az épülő szállodát. A TÖVÁLL-ban a kivitelező csapatot is megtaláltuk már. A hosszú, és nem éppen kellemes vita – megnyugvásunkra – úgy végződött, hogy 1987. júniusában elhelyezhettük a szálloda alapkövét. Nem egészen két év múlva, Huszár Andrea vezetése alatt, megkezdhette működését a Hotel SOLAR. Az elnevezésre kiírt pályázatot Knapp Ottóné nyerte. A területért mintegy 900 ezer forintot kaptunk.

A SOLAR szálló létrejöttének körülményeinél nem véletlenül időztem el ennyit, ugyanis többször hallottam már a kérdést: Miért kellett lebontani a Széchenyi téren a volt szolgáltató ház épületét, ha nem épül a helyére semmi. Ez az eset előfordulhatott volna, ha a kastélyból lesz a szálló. Hát igen! Az emberek sokszor nem értik, miért nem történik egy elkezdett intézkedés után sokáig semmi. Nem tudják, mennyi akadály „jöhet közbe”.

A lakosság életszínvonalának emelkedésével párhuzamosan gondot kellett fordítani a **szolgáltatások** fejlődésére is. 1971-ben célul tűztük ki, hogy a korszerűtlen körülmények között dolgozó szervezetek számára megfelelő elhelyezést biztosítunk. Ez meg is történt. A mai Hild-sétányon új helyiségbe költözött a Patyolat, a GELKA vállalat javító részlege, a Kossuth utca új üzletsorán a fodrászatok kaptak helyet. A Széchenyi téri szolgáltatóház felújítása és korszerűsítése után jobb lett az ott működő szervezetek helyzete is.

A szolgáltatóház udvarán lévő épületekben motorkerékpár-javítás és mezőgazdasági kisgépek javítása is folyt. A gépkocsi-javításban nagy jelentőségű változást hozott a Komfort ISZ autószerüzének megépülése. Az új műhelynek 50–60 alkalmazottja volt – Vránics Gyula vezetésével. Rövidesen ismertté és népszerűvé vált az egész megyében, sőt nem ritkán a megyén kívülről is hoztak ide munkát. Jó ötlet volt, hogy a szerviz mellett autósboltot is működtettek.

A közúti **közlekedésben** igen nagy jelentőségű volt a főközlekedési út korszerűsítése a '70-es évek elején. Az úton a Barakonyi-saroktól a Toll kocsmáig 1 méteres szintsüllyesztés történt. A tanács 1 millió Ft-ot adott át a KPM-nek (Közlekedési és Postaügyi Minisztériumnak),

hogy az utat a belső területen négy nyomsávúra építsék. Ez meg is történt a nyomdasaroktól a Dózsa György utca elejéig.

Igen jelentős – különösen Ötvöskónyi számára – fejlődés volt az Ötvöskónyit Beleggel összekötő állami út megépítése. 1988-ban, a tanácsunknál megtartott koordinációs értekezleten született a megállapodás a kiviteli költségek közös vállalására (a közlekedési és a mezőgazdasági minisztérium, a megyei tanács, a nagyatádi városi tanács, valamint a kutasi és a segesdi tsz részvételével). A megállapodás, és így az út megépítése, Simon Ernőné, akkori országgyűlési képviselő kitartó utánajárásának eredménye. Ötvöskónyi sáros utcája – a Kónyi utca – szilárd burkolatot kapott.

Amikor a vasút szóba kerül, mindig eszembe jut, hogy egy lehetőség elmulasztása milyen helyrehozhatatlan hibát okozhat. „Nagyatád kereskedelme tekintetében nem tudott a járási székhelyek közül elsőnek felvergődni. Ennek oka a vasút- és úthálózatnak Nagyatád részére kedvezőtlen eloszlása. A főútvonalat eredetileg Beleg felől Nagyatádon keresztül akarták vezetni Csurgó felé, amely körülmény a községet messze kiemelte volna. Azonban a rövidlátás, amely annyi nemes törekvés elé emel gátat, ezúttal is győzött, s a szükséges területeket azon a címen, hogy a fuvarozó gazdákat a főútvonalba való bekapcsolódás esetén veszteség éri, nem engedték át.” Az idézet Burics (Bánhidi) László polgári iskolai igazgató helyiség-monográfiájából való. Vajon, hogyan fejlődött volna Nagyatád, ha a vasútállomása a Fiumébe vezető fővonal mellett lenne?!

A vasúti közlekedésben változás, hogy a MÁV, a HM (honvédelmi minisztérium) és a városi tanács 1983-ban együttesen megépíttette (döntően társadalmi munkával) a laktanya közelében a honvédségi rakodóvágányt. Elkészült a vasútállomás felújítása és korszerűsítése. Megépült az új autóbusz-pályaudvar. Emlékezetes számomra, hogy a VOLÁN Tröszt vezérigazgató-helyettesével sikerült csak elintéznünk, hogy az épület külsőleg olyan legyen, amilyent mi akartunk, amilyent most látunk. Több tárgyalást folytattunk annak érdekében, hogy a VOLÁN műszaki telepe a lakóterületen kívülre kerüljön, de ezt nem sikerült elérni. Ugyancsak elmaradt a helyi autóbusz-közlekedés bevezetése.

A tanácsi kezelésű utak kiépítése a lehetőség szerint folyamatosan történt. A járdák szilárd burkolattal történő ellátásában a lakosság igen sok társadalmi munkát végzett. Mind az út-, mind a járdaépítésnél, a mennyiségi törekvéseink, gyakran a minőség rovására valósultak meg.

A **posta** új épületét 1972-ben vették birtokba a postás dolgozók. A hagyományos postai szolgáltatások körülményei kedvezőek lettek. Sajnos, a korszerű telefonközpont elhelyezésére készült épületrészbe a régi, kézi kapcsolású központ került. A távbeszélő-ellátottság helyzete katasztrofális volt. Ez a városban folyó, mindenfajta tevékenység eredményes elvégzésének akadályozójává vált. Egy távolabbi telefonbeszélgetést csak hosszú órák múlva tudták a központosok lehetővé tenni. Másfél évtizedig szorgalmaztuk a helyzet megváltoztatását, sikertelenül. Pedig még Bagarus György, a Pécsi Postaigazgatóság Nagyatádról elszármazott műszaki igazgató-helyettese is segítségünkre sietett.

Végre, a '80-as évek közepén, megcsillant egy reménysugár, hogy kijutunk ebből az áldatlan helyzetből. Bagarus György azzal keresett fel, hogy 2 db, egyenként 1000 vonalas konténer-telefonközponttal sokat lehetne javítani – bár csak ideiglenesen – a helyzeten. Ennek feltétele, hogy a tanács biztosítsa az egyik konténer-központhoz szükséges pénzt, 16 millió Ft-ot. A kezdeményezést elfogadtuk. A testület úgy döntött, hogy össze kell gyűjtenünk a pénzt azoktól a közületektől, amelyek telefont használtak. Így is történt. A hozzájárulás – forgalom alapján számított legkisebb összege 16 ezer Ft, a legnagyobb 2 millió 16 ezer Ft volt – a 16 millió Ft mégis összejött.

1988-ban bekapcsolódott Nagyatád a távhívó rendszerbe. Emlékszem, micsoda öröm volt a hivatali szobámból először tárcsázni valamelyik budapesti intézményt. Ma, a mobiltelefonálás világában ez már nem tűnik nagy dolognak. Aztán hozzájárultunk, hogy a városkörnyék és Barcs néhány fontos gazdasági szervezete és intézménye is a nagyatádi központon keresztül jusson távhívási lehetőséghez.

A lakónépesség száma – különösen a várossá nyilvánítás utáni első évtizedben – tovább növekedett. A lakást igénylők is egyre többen lettek. Ezért nagyon fontos feladatunk volt a **lakásépítés**. A város la-

kásállománya az 1971-es 3000-ról 1990-ig 5000-re nőtt. Ha ebből le-
számítjuk az 1984. után itt nyilvántartott, mintegy 280 ötvöskónyi la-
kást, akkor a tiszta növekedés 1720. A városban tehát 1990-ben, ami-
kor befejeződött a három nagyobb, többszintes lakótelep építése 4720
lakás volt. A lakótelepeken együtt épültek a tanács, az OTP, a lakásszö-
vetkezetek, a honvédség és a rendőrség pénzéből a lakások. A lakásál-
lomány minőségét mutatja a komfortosság változása. Vezetékes vízzel
ellátott lakás 1971-ben 1330 volt, 1990-ben pedig 4500. A csatorná-
zottság ugyanebben az időben 290-ről 2470-re emelkedett. A gázzal el-
látott háztartások száma 1971-ben 110, 1990-ben 3720 volt, míg a vil-
lamos-energiával való ellátottság teljessé vált. A komfortosság elérésé-
hez valamennyi területen jelentős fejlesztéseket kellett megvalósítani.
Szerencsére mindegyik vállalattal korrekt kapcsolatunk volt, és a segí-
tőkészség sem hiányzott.

1971-1990 között tíz kutat fúrattunk, ebből nyolcnál megfelelő
vízhozamot értünk el. A tározótér azonban nem volt elegendő. Ezért a
vállalat 500 köbméteres, térszíni vasbeton-tározót építtetett. Mi pedig a
COMPACK Vállalattal megállapodtunk, hogy építtetnek nekünk egy
1500 köbméteres, vasbeton víztornyot – referencia-toronyként – igen
érdekes eljárással. Az építést 20 millió Ft-ért vállalták. Amikor a
COMPACK Vállalat központjába készültünk, felhívtam telefonon a
Dunántúli Regionális Vízművek akkori igazgatóját, Rózsavölgyi Imrét.
Tájékoztattam a megállapodásról. Hívtam, jöjjön el velünk a megbe-
szélésre. Válasza nemleges volt: nem jön Budapestre, mert nem lehet
ennyi pénzből ekkora vasbeton tornyot építeni. Aztán – meglepetésem-
re – mégiscsak eljött, és meggyőződött az egyezés komolyságáról.
Amikor kijöttünk a vállalat épületéből, azt mondta nekem, hogy nagy
szerencsénk van, mert ritkán lehet ilyen jó megállapodást kötni: a to-
rony nem 20, hanem 45-50 millió Ft-ot is megér! Meghívott bennünket
egy közeli sörözőbe. Örömkömben jó nagyokat ittunk. Arra is emlék-
szem, hogy Imre bácsi a korsó sörökért 30-30 Ft-ot fizetett, és azt na-
gyon sokalltam (31 Ft volt akkor a napidíjunk). A 40 méter magas to-
ronyról, ha látom, az is eszembe jut, hogy már majdnem készen volt,
amikor Dr. Barbalicsnéval felmásztunk a tetejére, belülről, egy vaslét-
rán. Valóban nagyon érdekes volt az építési módja, amit „csúszó zsa-

lus”-nak neveztek. (Mindig nagyon szerettem az építkezéseken járn. Nézni a kőműveseket, ácsokat, burkolókat, ahogyan dolgoznak. Amikor befejezés előtt állt egy-egy épület, akkor este is arra sétáltam. Figyeltem, hogy mikor gyulladnak ki benne a villanylámpák. Ha minden ablak világossá vált, többet nem mentem arra.)

Az új torony megépítését az Országos Vízügyi Hivatal 9 millió forinttal támogatta, az üzembe helyezéséhez szükséges vezetéket a vízmű vállalat építtette meg. Ehhez az Országos Vízügyi Hivatal 3 millió Ft-tal járult hozzá. Ötvöskönyiben 1984-ben, az egyesüléskor még nem volt vezetékes vízellátás. Ennek pótlását sürgető feladatnak tekintettük. A szakemberek egységes véleménye az volt, hogy a legolcsóbb megoldás az, ha a nagyatádi vízműről történik az ellátás. Munkatársaim elvégezték az ivóvíz-társulat szervezése érdekében szükséges tennivalókat, s a társulat 1985. novemberében megalakult. Az érdekeltségi hozzájárulás családonként 25 ezer Ft lett. (Új kutak fúrása esetén ez jóval 30 ezer Ft felett lehetett volna.) Megépült a Nagyatádról induló nyomóvezeték, és Ötvöskönyi lakossága ivóvízhez jutott.

A vízminőség javítása érdekében a városi vízműnél nagy teljesítményű tisztító berendezés épült. Költségeihez a városi tanács 7 millió Ft-tal járult hozzá. 1989. tavaszán került sor a kivadári lakosság vízellátásának megoldására, ugyancsak Nagyatádról kiépített vezeték útján. Ehhez a vállalat félmillió Ft-tal, a mi vízművünk dolgozói – Gócza Antal vezetésével – 800 ezer Ft értékű társadalmi munkával járultak hozzá.

A szennyvíztelep építése 1971 őszen kezdődött, és 1976-ban fejeződött be. Maximálisan napi 9500 köbméter szennyvíz tisztítására képes.

Az elektromos energia-ellátásban is jelentős minőségi változás következett be. Az **áramszolgáltató** simongáti állomását, amely a '60-as évek második felében került a jelenlegi helyére, többször korszerűsítették. 1975-ben összekapcsolták az országos hálózattal. Ezzel az egész városra kiterjedő ellátási zavarok lehetősége gyakorlatilag megszűnt. Ugyancsak megépült a várost körülvevő rendszer, amellyel megoldható, hogy komoly szakaszhibák esetén a nem érintett területeken a

lakosság és a termelő üzemek ellátása zavartalan maradjon. A város fejlődésével párhuzamosan, érdekeivel összhangban végezték a hálózatbővítést. A település központi részén megszüntették a légvezetéseket, azután földkábelekkel biztosították az elektromos energiával való ellátást. A közvilágítás korszerű oszlopokra került és folyamatosan bővült. Ezzel hozzájárult az esztétikus városkép formálódásához.

A szobrász alkotótelep létrehozásához az elektromos energia biztosításával, az akkori üzemvezető, Payer János adott nélkülözhetetlen segítséget.

A Közép-dunántúli **Gázszolgáltató** Vállalat (a KÖGÁZ) 1970. augusztus 1-én hozta létre Nagyatádon a négy fős szolgáltatási csoportját. (A családokat – ideiglenesen – a simongáti kastélyban kialakított lakásokban helyeztük el.) A csoport akkori vezetője Varga Imre volt. Nagyatád gázellátását a babócsai gázmező biztosította, ahonnan megépült a város határáig a nagynyomású távvezeték és az átadó állomás. Még ebben az évben elkészült a konzervgyári vezeték, és üzembe helyezték a gyár gázkazánját. 1970 végén a konzervgyár és a vezetéke mellett lévő 14 háztartás kapcsolódott be a vezetékes gázfogyasztásba. 1971-ben több mint 100, 1975-ben már több mint 1000 és 1990-ben már 3940 fogyasztó élvezhette a korszerű energiahordozó előnyeit. Közben a Kiszely utcában új gázcsere-telep épült. A szolgáltató csoportból később kirendeltséget hoztak létre. A kirendeltség 28 dolgozója a belső szereléstől kezdődően a gázszolgáltatással (a PB gázt is beleértve) együtt járó, valamennyi feladatot ellátta. 1990-ig szakmunkás-képzést is folytattak. 1972 őszétől a Kossuth utcában, egy új lakóépületben működött a kirendeltség. Később ez a hely már szűknek bizonyult, ezért megvásárolták a Petőfi utcában a jelenlegi elhelyezésüket szolgáló épületet.

A **városgazdálkodási** (kommunális) **szolgáltatások** területén is egyre nagyobb feladatokat kellett megoldania a költségvetési üzemnek. A '70-es évek elején Dr. Janzsó József városi főállatorvos javaslatára Bodvicán állategészségügyi telepet létesítettünk és hatósági vágóhidat építettünk. A hulladékgyűjtés a lakásokból 1970-ben kezdődött – teher-

autóval és „saját” edényből. Később e célra rendszeresített, horganyzott edényekből, fél-pormentes járművel történt a szállítás.

1990-ben már 4200 lakás kapcsolódott be a rendszeres szemétszállításba. Az üzem speciális gyűjtőedényeket és járműveket rendszeresített. A tanács a korszerű követelményeknek is megfelelő, új szemétkerakó-helyet létesített a berzencei út közelében. Rendszeressé vált a kiépített belterületi utak, járdák tisztítása – a legnagyobb része már géppel.

A város zöldterületei az építkezések kapcsán sohasem csökkentek, hanem – a jó rendezésnek köszönhetően – jelentősen nőttek (1971-ben 16,5 ha, 1990-ben 100 ha). Az egy lakosra jutó zöldterület nagysága messze meghaladta a városok országos átlagát. Nagyatádnak mindig egyik fő büszkesége volt az 1890-ben létesített park, a „város” főterén. 1945 tavaszán a park igen szomorú látványt nyújtott. A gesztenyefák ágai letörve-eltörve, mint kopasz, rendetlen nyárserdő meredeztek felfelé. A sétányok cserjéiben, bokraiban is nagy volt a pusztítás. Évekig tartott, míg rendbejött a park. Szép sétányait és gesztenyefáit Bertók László költő is megénekelte. Közben elkészült a Szabadság park, és a kisebbeket is beszámítva, a parkosított és rendszeresen gondozott, virágosított területünk 45 hektár lett. És én hiszem, hogy nagyon sok atádi emberrel együtt örülök ennek. Örömömnek néhány évvel ezelőtt hangot is adhattam. Talán 10 év után, rövid időn belül kétszer is jártam Barcsón. A polgármester – akivel régebben kollégák voltunk – mutatta meg a várost az egyik alkalommal. Meg kell mondanom, meglepődtem, hogy milyen sokat változott, fejlődött a szomszéd város. Irigykedtem is egy kicsit. Ezután, nem sokára, egy szép nyári napon, meghívtak a takarékszövetkezetünk új épületét átadó ünnepségre. Az utat a Kossuth utca közepéig, a Baross utcán át, lassú, kényelmes sétával tettem meg, és nagyon-nagyon szépnek láttam a mi városunkat. Mindenütt rend, tisztaság, sok-sok színes virág, gondos kezek munkájának nyoma. Célhoz érve, a vendégeknek – köztük a Barcsón élő országgyűlési képviselőnek, a megyei közgyűlés elnökének – el kellett mondanom: elismerem, hogy a szomszéd város most talán a miénknél jobban fejlődik, azonban olyan szép belső területe még sokáig nem, vagy inkább sohasem lesz, mint Nagyatádnak. És ebben – örömömre – mind-

annyian egyetértettünk. Meggyőződésem, hogy akik a város parkjait, zöld területeit gondozzák, minden elismerést megérdemelnek!

A parkosított területeinken a '80-as évek végéig 18 különböző nagyságú és felszerelésű játszótér készült. Valamennyi társadalmi munkában. Ugyancsak nagyrészt társadalmi munkában hozták rendbe az újra megnyitott simongáti temetőt, s kis ravatalozót is építettek. A bodvicsai temető ravatalozóját a tanács építtette.

Nagyatád lakosságának **egészségügyi ellátásáról részletesebben szólok**, távolabbra is visszatekintek, a nagyszerű orvosokra emlékezés okán. A tüdőbeteg-gondozó intézetet Dr. Naményi Miklós vezette 1950-től. Abban az időben a gümőkóros betegség okozta halálozás még magas volt. Miklós bácsi nyugdíjazásáig küzdött e betegség ellen – fáradhatatlanul és igen sikeresen. Minimálisra csökkent a tbc-s megbetegedések aránya. A másik nagyszerű ember és orvos a közegészségügy-járványügy megszállott szolgálja, Dr. Álmos József volt. Eszembe jut, valahányszor az utak mentén elszórt szemetet látok (és sajnos, van erre alkalom elég!). Amikor a járási tanács elnökhelyetteseként az egészségügyet is felügyeltem (inkább: szolgáltam – legalábbis azt éreztem kötelességemnek), Józsi bácsival sokat beszélgettem. Ilyeneket szokott mondani: „Majd meglátod, gyerek, elérkezik az idő, amikor gond lesz az emberek ellátása egészséges ivóvízzel! Nehéz lesz elhelyezni, kezelni a szennyvizet! Nem tudunk majd mit kezdeni a sok szeméttel, hulladékkal!” Ekkor én még túlzónak tartottam aggodalmát, de amikor a községi tanácshoz kerültem, rövidesen tapasztaltam, mennyire igaza volt. E „városelőtti” időszakból még két igazi doktor maradt meg emlékezetemben: Dr. Horváth Géza és Dr. Magyar Vince. Ekkor már négy körzeti orvos-állás volt Nagyatádon, de akikre mindig lehetett számítani ebben a munkában, akik nagy munkabírással, fáradhatatlanul szolgálták a betegeket, azok ők ketten voltak.

A várossá nyilvánítás évében már 95 bölcsődei helyünk volt.

A gyermekek számának növekedése újabb bölcsődék létesítését tette szükségessé. A Mártírok utcájában egy lakás átalakításával 20 helyet

nyertünk. 1978-ban az Árpád utcában, 1980-ban a Rozsnyói utcában új, korszerű, 60 illetve 40 személyes bölcsődét építettünk. Ezzel 215-re nőtt a férőhelyek száma, és elértük, hogy minden jelentkező szülő három-évesnél fiatalabb gyermekét felvehették valamelyik bölcsődénkbe.

A Dózsa György utcai bölcsődét Szabó Józsefné, a Szabadság parkit Nedelka Jánosné, a Mártírok utcait Pünkösdi Jenőné a Rozsnyói utcait Simonovicsné Szabó Éva vezette.

1971-ben még működött, egészen a kórház megnyitásáig a 20 személyes **szülőotthon**. Négy orvosi és egy gyermekorvosi körzet volt. Felújítottuk, bővítettük és korszerű, új gépekkel szereltük fel a **tüdőbeteg-gondozó intézetet**, amelynek akkor Dr. Büttner József volt a vezetője, aki nagy hozzáértéssel irányította ezt a munkát. A nyugdíjkorhatár elérése után még évekig dolgozott, méltó utódaként Naményi Miklós bácsinak. 1989-ben már hét körzeti orvos és 3 körzeti gyermekorvos működött Nagyatádon. Az egyik orvosi körzetünk székhelyéül az Ötvöskőnyi városrészt jelöltük ki az egyesülés után, amelynek orvosa oda is költözött egy kórházi szolgálati lakásba. A Rókus-közben új épületet kapott az anya- és csecsemővédelmi szolgálat. Irányítói: Bogár Ilona, majd Szücs Júlia. Ugyanoda került a tüdőszűrő állomás is.

Az **500 ágyas kórház és a 17 munkahelyes rendelőintézet** építése 1970. tavaszán kezdődött. Már 1973-ban döntés született 100 ágyas elme pavilonnal és 70 személyes nővérállomással bővítéséről. Az építés során mindig baj volt a klasszikusan szükséges három tényező – a terv, a pénzügyi fedezet és a kivitelező – szinkronjával. Emiatt tartott olyan sokáig az építés. Igaz, ez volt a kivitelező állami építőipari vállalat (SÁÉV) legnagyobb nagyatádi feladata! Az építkezés beruházója a megyei tanács egészségügyi és tervosztálya volt.

A többi, folyamatban lévő beruházással a kórházat is át kellett volna vennünk, a kérésünkre azonban erre nem került sor. Attól tartottunk, hogy pénzügyi gondjaink tovább növekedve, végül is megoldhatatlanná válnának. Az alapkö-letételkor ismertetett építési és felszerelési költség 140 millió volt, míg az átadáskor 300 millió feletti lett.

A kórház az Európában akkor elérhető, legkorszerűbb felszerelést kapta. Ezt Fabók József mondta nekem, aki akkor a berendezést és felszerelést irányító MEDICOR Művek fősztályvezetője volt. A kórház átadása több lépcsőben történt, hogy a szerelési munka elvégzésére legyen elég idő.

A kórházavatás 1976. november 6-án volt. Az avatóbeszédet Dr. Aczél György egészségügyi miniszterhelyettes mondta. Az ünnepségre meghívtuk Dr. Szabó Zoltán nyugalmazott egészségügyi minisztert is, aki 7 évvel korábban elhelyezte a kórház alapkövébe a rézhengert, a szokásos kellékekkel. Ekkor mondtam el a nyugdíjas miniszternek, hogy 1969-ben miért késlekedtem a rézhenger átadásával. Gócza Tóni bácsi ott, a helyszínen forrasztotta a fedelet a rézhengerre (ő készítette a „városkulcsot” is), majd átadta nekem. A henger olyan forró volt, hogy labdáznom kellett vele (mint a héjában sült krumplival szoktunk), s csak miután kissé kihűlt, akkor adtam át, nehogy megégesse a kezét. Jót neveltünk ezen.

A kórházi orvosok letelepítése nagy gondot jelentett, mivel a beruházás nem foglalta magában a lakásépítést. Ezért a megyei tanács vezetőinek hallgatólagos beleegyezésével előbb 36, majd később további 20 új, állami lakás bérlőkijelölési jogát engedték át a kórház vezetőinek. Az igazgató részére családi házat vásároltunk.

1985-ben a kórház elmeosztályán kezelt betegek utókezelésére Ötvöskónyiban megnyílt a felújított és a célnak megfelelőre átalakított kastélyban a munkaterápiás intézet. Elkészült a Széchenyi téri fürdő felújítása, és modern gyógyászati egységekkel bővítése, korszerű eszközökkel felszerelése is. A kórház reumatológiai osztálya ezáltal jó hátterintézménnyel gazdagodott. Vízbázisa új kúttal bővült, s a vízének gyógyvízzé minősítése is megtörtént 1987-ben. Akkor kapcsoltuk a kórház intézményéhez a fürdőt.

A kórház és a rendelőintézet átadása generális változást hozott Dél-Somogy lakóinak egészségügyi ellátásában, ugyanis a kórházba kerülésükhöz szükséges idő, még a legtávolabbi településekről is, mintegy a felére csökkent.

Igazgatók: Dr. Rott Pál, Dr. Horváth László, Dr. Szirtes István,
a rendelőintézet igazgatója: Dr. Végi János volt.

A várossá szervezés előkészítése során új **mentőállomás** építésére is gondoltunk. Az akkori járási főorvossal, Dr. Huszár Zoltánnal felkerestük az Országos Mentőszolgálat főigazgatóját, Dr. Bencze Bélát. Elmondtuk, hogy Nagyatádot a közeljövőben várossá nyilvánítják, és épülni fog itt egy nagy kórház, amelyhez a mentőállomásunk kicsi. Ígéretet kaptunk arra, hogy amennyiben területet biztosítunk, szó lehet egy új mentőállomás építéséről. A mentők központjából elmentünk a VÁTI-ba (Városfejlesztési Intézet) Kováts Gáspárhoz, aki Nagyatád rendezési terveit készítette. Megnéztük a tervet, és olyan, az épülő kórházhoz közeli területet, amelyet kisajátítás nélkül megszerezhettünk volna, nem találtunk. Kováts Gáspárnak aztán az az ötlete támadt, hogy a Dohánybeaváltó vezetőitől kérjünk a mentőállomás megépítéséhez elegendő területet. Elfogadtuk a gondolatot. Akkor a Dohánybeaváltó még javában működött, és a budapesti vállalathoz tartozott. Oda kellett elmennünk. Sikerrel jártunk.

Az új mentőállomás megépült a Rozsnyói utcában. Az átadásra 1974. tavaszán került sor. Dr. Bencze főigazgató is eljött, így ő mutatta be az öt kocsibefogadására alkalmas, korszerűen felszerelt létesítményt.

A mentőállomás vezetője Szabó Istvánné volt a vezetője, 1981-től pedig Dr. Csaba Árpádné.

A szociális gondoskodás intézményeinek létrehozása a '70-es évek közepén, a bodvicai Öregek Napközi Otthonának megnyitásával kezdődött. Szűkebb körben a gondoskodás fő formája a segélyezés volt. Aztán, ahogy a város legfiatalabb lakói (a bölcsődés korúak) kevesebben lettek, a helyüket elfoglalták az idősek. 1988-ban a Mártírok utcai bölcsőde épületében létesült Öregek Napközi Otthona. A következő évben a Dózsa György utcai bölcsődébe sem jutottak már gyermekek. Itt ugyancsak idősek otthonát, és a szociális gondozás városi központját hoztuk létre. Megteremtettük a házi gondozás személyi és tárgyi feltételeit (3 főfoglalkozású és 5 tiszteletdíjas gondozónő alkalmazása, gépkocsi a szállításhoz).

A napközi otthonok vezetői: Bicsáki Józsefné, Hervai Anna a gondozási központé Simonovicsné Szabó Éva volt.

1985-ben Ötvöskönyiban, a volt tanácsházban is napközi otthont nyitottunk a városrészes idős embereinek.

A nyolcvanas évek második felében szociális foglalkoztató megszervezésére is vállalkoztunk. A Bárány család Kossuth utcai – korábban kisajátított – lakóépületében a csurgói Faktor szociális foglalkoztató fióküzemet nyitott. Ugyancsak ilyen műhely létesült a járási polgári védelem feleslegessé váló raktárában, a tűzoltószertár mögött.

A testnevelés és sport területén fontos lépés volt az egyesületek összevonása egységes, városi sportegyesületté. Elkészült a lelátó az öltözőkkel, a pályákat felújítottuk. Minden iskolának lett önálló tornaterme. Egy városi sportcsarnok építésének gondolata is felmerült - az új strandéval egy időben. A nyolcvanas évek második felében, amikor bevezettük a településfejlesztési hozzájárulást (TEHO), egy reprezentatív vizsgálattal véleményt kértünk a lakosságtól, hogy melyik létesítmény megépítése legyen az első. A nagyatádiak 63 % -a

A városi strand avatásán az utóddal, Czipóth Dezső városi tanácselnök-helyetttessel

az új strand mellett szavazott. Így annak a megépítéséhez kezdtünk hozzá. Az új strand 107 millió Ft-ba került. A TEHO-ból, amely évi 600 Ft volt, és csak azok fizették, akiknek személyi tulajdonú lakásuk volt a városban, kereken 10 millió Ft gyűlt össze a strand megépítéséhez.

A 6 hektáros területnek – amely valamikor a községé volt – kezelője a Dél-somogyi Mezőgazdasági Kombinát volt. Az akkori vezérigazgató, Aradi József, több millió forintért szeretne volna a városnak adni (az értékét még nem is számították ki). Az én ajánlatom 0 millió Ft volt. Hosszú, kínos tárgyalás után megegyeztünk: nem kérnek térítést, de én tudomásul veszem, hogy a terület a Kombinát hozzájárulása a strandhoz, és semmilyen más segítséget nem kérhetünk tőlük. Beleegyeztem.

A strand vizét adó kutat olajnyerés céljából, a 60-as években fúrta. Olajat nem találtak, ezért lezárták. Amikor a strand építésének előkészületeivel foglalkoztunk, felmerült a kérdés: Honnan vesszük a működéshez szükséges, nem éppen kevés vizet? Munkatársaimnak eszébe jutott a használaton kívüli, és a strand tervezett területéhez közel lévő kút. Megszerzésére Szabolcs Feri vállalkozott. Sikerral járt, a kút a miénk lett. A további feladat volt: átalakítani a kutat víztermelő kúttá. Erre a munkára a 80-as évtized végén került sor. Nagy izgalommal vártuk: Lesz-e, mennyi, milyen víz? Dr. Barbalicsné Zsóka – aki a vízügyek fáradhatatlan szakértője volt mindig – tartotta a kapcsolatot a kivitelezővel.

Egyik – karácsony közeli – napon felhívott, és „Heuréka” felkiáltással mondta az eredményt: 420 liter, 60 °C -os víz, percenként! Nagyon örültünk és megnyugodtunk: nem dobtunk ki az ablakon mintegy 3 millió forintot!

Itt írom meg a Csónakázótó (mostanában hallom így: jóléti tó) létrejöttének történetét. Úgy gondolom, ide illik talán a legjobban. A Dél-dunántúli Vízügyi Igazgatóság vezetőivel mindig korrekt volt a kapcsolatunk. Dr. Hernádi Alajos igazgatónak egyik beszélgetésünk alkalmával elmondtam, hogy a városrendezési tervünkben a Rinya völgyben kialakítandó pihenő terület részeként, egy nagyobb vízfelület létrehozása is szerepel. Kértem, hogy segítsenek ennek megvalósításában. A

*Motoros hajómodellező országos
bajnokságok helyszíne a Csónakázótó*

válasza biztató volt. Megígérte, hogy rendezik a Rinya érintett szakaszát, és úgynevezett kiegyenlítő víztározót építenek a szükséges műtárgyakkal. Aztán türelmesen vártunk erre. Közben elkezdődött a tízemeletes lakóházak építési területének előkészítése, ahol jelentős feltöltést kellett elvégezni. Juhász Sanyinak és Szabolcs Ferinek az az ötlete támadt, hogy igen előnyös lenne, ha a tervezett tó területéről szállítanák a szükséges földmennyiség egy részét. Felkerestük Hernádi Alajost a gondolattal: neki is megtetszett. Meg kellett kezdeni a tározó építését. Nem lehetett tovább várni.

Elsőként a területen lévő fák, bokrok anyagát gyűjtötték egy helyre. Ennek a tetejére a terület humusz anyagát hordták. Ez lett a sziget. Megkezdődhetett a feltöltéshez szükséges föld szállítása a műút másik oldalára. A szigetre vezető fahidat a honvédség bajai alakulata készítette. Így jött létre a Csótó mindannyiunknak – tavasztól őszig a pecázók, télen a korcsolyázók – örömére.

A várossá nyilvánítás utáni években a **művelődés, oktatás** intézményhálózata lendületesen fejlődött. Fő feladatunknak a férőhelyek növelését, a tanteremhiány megszüntetését tekintettük. Akkor a gyermekek száma még magas volt (a születések száma jó néhány évig még 200 körüli).

Az Alkotmány utcában 75 hellyel, az Árpád utcában 100 hellyel új óvodát létesítettünk. A konzervgyár szakemberei 2, a cérnagyárei egy kisebb óvodát alakítottak ki lakásokból. Így az 1970-es 226 férőhely 1988-ra 600-ra nőtt. Amikor Ötvöskőnyi egyesült Nagyatáddal, a községben egy óvodai csoport működött. Egy lakás átalakításával, a meglévő óvoda felújításával 50 gyermek óvodai ellátására nyílt ott is lehetőség. Minden jelentkező gyermek helyet kapott napközis óvodáinkban. Sőt: iskolai előkészítésként minden 5 éves gyermeket óvodába járatunk. Az óvónők száma a háromszorosára nőtt (18-ról 52-re).

Az Alkotmány utcai óvodát Mohácsi Andrásné,
az Aradi utcait Antalics Lászlóné,
a cérnagyárit Karai Lajosné,
a Tallián utcait Sebők Istvánné vezette.

A nyolcvanas évek közepén már csökkent a városban a gyermekek száma. Legelőször a bölcsődékben keletkeztek szabad helyek. Ezért fokozatosan megszüntettük a lakásból kialakított óvodákat, a bölcsődékből lettek óvodák.

1970-ben egy általános iskolánk működött 21 tanteremmel. A zsúfoltság akkor már-már elviselhetetlen volt. Az iskolában délelőtt-délután váltással folyt a tanítás. A napközis igény – mivel egyre több szülő dolgozott – ugrásszerűen nőtt. A napközi otthon a kollégium földszintjén, vele közös konyhával működött.

1979-ben elkészült az új, 16 tantermes, mai nevén Árpád Fejedelem Általános Iskola. (Sajnálom, hogy elkerülte a figyelmemet az iskola névadása előtti pályázat. Én Kisasszondi Jánost javasoltam volna. Sok nagyatádi generáció emlékszik szívesen kedves tanárjára, Jani bácsira!) A tanulólétszám ezután is tovább emelkedett. A váltásos tanítás csak az újabb, 8 tantermes Babay József Általános Iskola megépítésével szűnt meg. Közben sikerült felújítani, s némileg korszerűsíteni a legrégebbi, ma Bárdos Lajos nevét viselő iskolát, tornatermével együtt.

A Babay József Általános Iskola névadó ünnepélye

Az általános iskolai pedagógusok száma 61-ről 138-ra emelkedett. 1970-1990 között iskolaigazgatók voltak:

- a Bárdos Lajos iskolában: Filó József, Ludán Imréné,
Fellegi Bálint
- az Árpád Fejedelem iskolában: Ludán Imréné,
Kunics Józsefné
- a Babay József iskolában: Tamás Lajos

Az **ötvöskőnyi iskola**, amelynek kialakítása a régi kastély épületében még a '60-as évek elején történt, a nyolcvanas évek végén életveszélyessé vált. Sürgős felújításra volt szükség. Nagyatádon pedig ekkor volt folyamatban két nagy beruházás: a kereskedelmi szakközépiskola és a strand építése. Ezért szabad pénzünk nem volt. A befejezéshez közel álló építkezéseket pedig nem lehetett leállítani. Ideiglenes megoldásra tett javaslatunkat a – Nagyatádról eredő biztatást is kapott – szülők nem fogadták el. Az ebből keletkező konfliktust egy kórházi lakás átalakítása – ideiglenes iskolává – oldotta fel.

A gyógypedagógiai oktatás 1961 óta folyt Nagyatádon, az általános iskola keretében. 1971-ben önálló intézmény lett, de különálló épülete nem volt. Az új iskolák felépülése után felszabadult a Széchenyi téri, régi elemi iskola épülete. Amíg ennek felújítása tartott, addig a Mátyás Vendéglő épületében kapott helyet a gyógypedagógiai oktatás. (Emlékszem az itteni áldatlan körülményekre. Ebben az épületben korábban is volt tanácsi intézmény: 1968-1973 között itt működött a művelődési ház Gáspár István vezetésével, és itt szobrászkodott Rumi Attila is!) Amikor a felújítás a Széchenyi téren befejeződött (az 1980-as évek végén), nagyon korszerű, 12 tantermes iskolába lehetett beköltözni. A tanulók száma 170 volt, közülük 150 a városkörnyéki falvakban lakó családból érkezett. A nevelők száma ekkor 32 volt (1970-ben 5 pedagógus dolgozott). Az iskola azóta felvette Éltes Mátyás nevét.

Igazgató: Füst Istvánné volt.

Zeneiskola 1969 óta működik Nagyatádon. Hosszú ideig e célra nem sikerült megfelelő helyet biztosítanunk. Csak a Kenedi házaspár csendes kitartása, ügyszeretete tartotta életben az intézményt. Amikor az új városháza elkészült (1982), döntés született arról, hogy a Széchenyi téri, régi épületben kapjon helyet a zeneiskola. A célnak és a korszerű követelményeknek megfelelő átalakítással, végre kedvező körülmények közé került az időközben országos hírnevet szerzett iskola. Tanulóinak száma (200 körüli) a működése alatt alig változott, ugyanakkor a tanárok száma megkétszereződött, s a hangszeres oktatásban a választható tanszakok száma is nőtt.

Igazgató a kezdettől Kenedi Tibor.

Gimnázium 1953. óta van Nagyatádon. A várossá nyilvánításakor 8 tanterme, 14 tanára és 260 tanulója volt az iskolának. A kórház építésének megindulásával egy időben – a 70-es évek elején – foglalkoztunk az intézmény középfokú szakember-szükségletének biztosításával. Aztán 1973-ban sor került az egészségügyi szakközépiskola beindítására is. Ezt akkor még tanterembővítés nélkül lehetővé tette az, hogy a gimnáziumba jelentkező tanulók száma – átmenetileg csökkent. A nyolcvanas években azonban már nőtt a középiskolai korosztályok létszáma, s ez szüksé-

gessé tette a gimnázium épületének bővítését. A hat tantermes udvari szárny – demonstrációs teremmel – 1985-ben épült meg. Így 14 tanterme lett az iskolának. A tanárok száma 30 fölé emelkedett, a tanulóké 360 körül alakult. Ebből 220 a gimnáziumi és 140 a szakközépiskolai diák.

Az igazgató Varga József volt.

A szakmunkásképzésben fejlesztésre volt szükség, mert a város és környéke iparának, mezőgazdaságának, kereskedelmének és szolgáltató szervezeteinek fejlődésével nőtt a szakemberek iránti igény. Az iskola 1970-ben kelt Alapító Okirata szerint gép-, villanszerelő, szolgáltató és építőipari szakmunkásképzésre létesült. Az oktató munkát az általános iskolai célra épült, hét tanteremben kezdték meg. Csak így lehetett önálló az intézmény. 1970-ben 452 tanulót 41 szakmában (!) 24 tanár és szakoktató tanított. 1974-ben két tanteremmel, szertárakkal és irodákkal bővítettük az épületet, majd társadalmi munkával, szülők, nevelők, tanulók részvételével, tornatermet építettek. Ugyanígy készült az iskola teniszpályája is.

1986-ban önálló lett a kereskedelmi tagozat, és két évvel később kereskedelmi szakközépiskola indítására kaptak engedélyt: két osztályt indítottak. Ennek egyik feltétele volt a diákotthoni háttér. Ezért a városi tanács úgy határozott, hogy összevonja a kollégiumot a szakmunkásképzővel. Az összevonás után általános felújítást végeztek a kollégiumban. Ekkor már „vállalkozó iskolaként” működtek. A Petőfi utcában, az ÁFÉSZ elhagyott irodaépületében megteremtették a munka feltételeit. A kereskedelmi szakközépiskolai oktatás szükségessé tette az épület újabb bővítését: Ez az utcai részen 1989/90-ben meg is történt. Ekkor a tanulók száma 600 körüli, a tanároké és a szakoktatóké 39, a választható szakmáké 12 volt.

Az iskola igazgatója 1989-ig Kiss János,
akit úgy említenek, mint a nagyatádi
szakmunkásképzés megteremtőjét.
1981-től Mohari Jenő az igazgató.

A József Attila Kollégium a város középiskoláinak mindig biztos háttérintézménye volt. A városkörnyék sok fiataljának középisko-

lai továbbtanulását tette lehetővé. Az intézmény 170-200 tanulónak nyújtott jó elhelyezést és ellátást. Minden jelentkező felvételt nyert. A két évtizednyi működése során többször korszerűsítették az eredetileg 400 adagos konyháját. Így a 80-as évek végén más intézmények közétkeztetésének ellátására is vállalkozhatott. A nevelők száma 8-9 volt.

Igazgatója 1968-1988 között Horváth István, utána Mohari Jenő.

1973. áprilisában Ilku Pál művelődési miniszter avatóbeszéde után – új épületben – megnyílt a Gábor Andorról elnevezett **művelődési központ**. Ebben kapott helyet akkor a Zrínyi Miklós **filmszínház**, ideiglenesen a zeneiskola és a KISZ városi bizottsága. (Az utóbbi azért, mert a megyei KISZ-bizottság is adott pénzt az építéshez.)

A 400 személyes színházteremben hetente négyszer volt filmvetítés. Évenként 10-12 színházi előadást tartottak, néhány alkalommal külön a gyermekeknek. Gyakran rendeztek hangversenyeket felnőtteknek

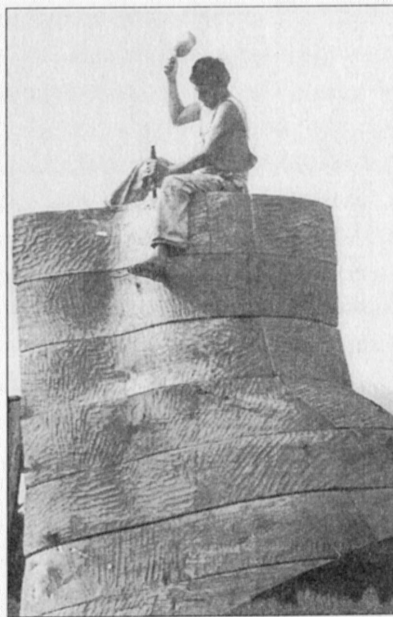
Ilku Pál miniszterrel a Nagyatádi Művelődési Ház avató ünnepélyén

és az iskolásoknak is – a filharmónia és a helyi zeneiskola közreműködésével. Rendszeresen szerveztek tárlatokat, neves művészek alkotásaiból. Az alagsorban több kisebb helyiséget alakítottak ki fáradtságos társadalmi munkával. Ezzel is bővült a kiscsoportos kulturális foglalkozások, a klubélet lehetősége. Az épület a megnyitás után rövidesen a művelődés igazi otthonává lett.

Igazgató: Ludán Imre volt.

A **Nagyatádi Szobrász Alkotótelep**, amely az évek során megteremtette a Nagyatádi Szoborparkot, 1975. június 2-án nyílt meg. Létrejöttének szellemi atyja Bencsik István, a nagyatádi származású szobrászművész volt. Az alkotótelep hatása a város szellemi életére külön, részletesebb elemzést érdemel. Érdekes tanulmány lenne az is, amely feltárná, hogy mit adott és milyen inspirációt a szobrászatnak! Erre csak a szakemberek vállalkozhatnak. (A sajtóban, az első évtől megjelenő számos írásban meg is tették, vagy megkísérelték ezt.)

Bencsik István szobrász alkot a nagyatádi szimpozionon

Kezdetben pontosan nem is tudtuk, mi az, amit támogatunk, de minden új iránt fogékonyak voltunk, amiről feltételeztük, hogy gazdagítja a várost. A működéshez szükséges épületek felépítéséhez nem volt pénzünk. A „hét szük esztendő” még javában tartott. Később – Mudig István megyei pénzügyi osztályvezető közbenjárására – a megyei tanácstól kaptunk 500 ezer forintot, de annak jó része a működés megkezdéséhez szükséges kiadásokra kellett. A területhez – amely a helyi tsz-é volt – csere útján jutottunk. A kivitelezés műszaki terveit Dévényi Ferenc, a VASITERV építészmérnöke készítette. A kivitelezés társadalmi munkában folyt. A „felelős szervezők” Juhász Sándor és Szabolcs Ferenc voltak. Mai fejjel csak a „hihetetlen” jelző illik erre az összefogásra! Az ácsmunkákat a Komfort ISZ – akkor hírneves – ácsbrigádja végezte. A többi munkában szükség szerint részt vettek a már említett építőipari szervezetek nagyatádi építésvezetőségeinek dolgozói, az ipari üzemek brigádjai, karbantartói. Ott voltak a város kisiparosai közül sokan, valamint a városban szolgáló katonák, magyarok és szovjetek is. Ekkor folyt a Kiszely-lakótelep építési területének előkészítése. Az itt, ugyancsak társadalmi munkában lebontott házak anyagából készültek az épületek. Az építkezés 3 (három!) hónapig tartott csupán. Azóta hiszem, igaz a mondás: „Az emberi összefogás hegyeket tud megmozdítani, ha legalább a fele egy irányba tolja”.

Bencsik István a megelőző beszélgetések során azt mondta, hogy nem nagyatádi léptékű, hanem nemzetközi rangú művésztelep legyen a célunk. És a kezdés is magas színvonalú legyen! Így is lett! Az emberek már az első év után befogadták, és az évek során megszerették az itt dolgozó, hatalmas rönkökkel birkózó szobrászokat, az egyre gazdagodó szoborparkot. A nagyatádi és a környékbeli emberek számára új élményt adott, séták, kirándulások célja lett. Nagyatád ismertségét szélesítette, kulturális és idegenforgalmi nevezetességet teremtett. A világ minden részéről ide érkező szobrászok elvitték városunk hírét. Nekem is nagy élmény volt a találkozás sok-sok neves szobrászművésszel. Emlékezetes ezek közül is Amerigo Tot, külföldön élő, magyar származású mester látogatása. Az alkotótelep vendégkönyvébe skiccelte Európa térképét, megjelölte egy ponttal Nagyatádot és melléírta: Nagyatád a világ esztétikai közepe. „Rómában előadást fogok tartani az itt látottakról” – mondta.

A különböző helyeken, a szoborpark bemutatására rendezett kiállítások, az itt készült alkotások is szertevitték a városunk nevét. Ilyen kiállítás volt Budán is, a Fogaskerekű vasút egyik állomása melletti Rege parkban. Kis táblán ismertető: a szobrok Nagyatádon készültek. Ott járva, úgy szerettem volna a hegyről lekiáltani az egész Budapestnek: Igen, valahol Dél-Somogyban, van egy kisváros, ahonnan Pestnek is hozhatnak látnivalót! Hányszor kérdezték tőlem fővárosi hivatalokban, hogy hol van Nagyatád?! Aztán a helyzet megváltozott. Igen sokan tudnak már a **szobrok városáról**, nemcsak itthon, de a nagyvilágban is. Jogos is a megkülönböztető elnevezés. Nem hiszem, hogy van ilyen kicsi város, amely ilyen gazdag szobrokban! Az alkotótelep és szoborpark hatására Nagyatád a művészetek városa lett. 1975 óta a szobrászok száznál több szobrot készítettek, s azoknak egy része a város köztereit díszíti. Az alkotótelepen folyó munkát az első években Bencsik István és Rumi Attila irányította, később pedig Dr. Büttnerné Bódy Ágnes. Nélkülözhetetlen segítséggel, szakértelemmel Pacskó Ferenc járult hozzá a szobrok születéséhez.

A Városi Közművelődési Könyvtár a várossá nyilvánítás után került a jelenlegi helyére, a Széchenyi térre. Az addig bankfiókként használt épületet felújítottuk, és a könyvtár kapta meg. Az új helyen lényegesen jobbak lettek a munkakörülmények, de a zsúfoltság nem szűnt meg. A könyvtár az olvasók számát és könyvállományát tekintve már városi rangjának megfelelő intézmény volt. Ahhoz azonban, hogy tevékenysége szélesedjék, sürgősen bővíteni kellett az épületet. Megvásároltuk a Csordás-féle házat. Felújítottuk, az emeleten lakások készültek, a földszinti rész a könyvtáré lett. Itt kapott helyet a gyermekek könyvtára és a zenei részleg. Új könyvtár épült a bodvicai városrészben. A területi feladatok ellátásához mikrobuszt kapott a városi könyvtár. Rendszerezések voltak az író – olvasó találkozók. Gyűjtötték és rendszerezték a helytörténeti anyagot. Megfontoltan, az olvasók változó igényeihez igazodva gyarapították a könyvállományt, amely a '80-as évek végén 95 ezer kötet lett. Az intézmény feladatait Turbék Károly igazgató és a munkatársainak lelkiismeretes munkájával mindig teljesítette, de a helyhiány állandó gond maradt.

A nagyatádi TIT fotokiállításán Budapesten

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat munkájában is jelentős változás következett be. A Széchenyi téren egy felújított épületrészben önálló TIT-klub kezdte meg működését. Rendszeres volt a szervezeti élet, felélénkült az ismeretterjesztés, nyelvtanfolyamok indultak, művészeti és tudományos szimpozionokat, idegen nyelvi és művészeti nyári táborokat szerveztek, művészeti albumokat adtak ki.

A TIT városi titkára Kovács Géza volt.

A Somogy Megyei Tanács Nagyatádi Járási Hivatala 1983. december 31-ig eldőlt. Dolgozói a városi tanácshoz kerültek. A megüresedő épületükben kedvező elhelyezést kapott a földhivatal, az APEH, a közegészségügyi és járványügyi szolgálat, az állategészségügyi szolgálat és más hivatalok.

A pénzüzetek is jó körülmények között dolgozhattak már: a bankfiók a Bajcsy-Zsilinszky Endre utca elején, a takarékszövetkezet a Kossuth utcában. A nőtlenishti szálló a városházával közel egy idő-

ben (1981) készült el. Felépült a '80-as évek második felében az új OTP-székház, a rendőrkapitányság épülete és a Hungária Biztosító irodaháza.

Ide írom még – a teljességre törekedve – azon szervezetek vezetőinek nevét, amelyek az 1960-as évek végétől a 80-as évek végéig működtek (vagy működnek ma is) Nagyatádon. A Nagyatádi Járási Tanács, majd a Somogy megyei Tanács Nagyatádi Járási Hivatala vezetői voltak: Dr. Kovács Ferenc és Dr. Várszegi Erzsébet. A Városi Bíróság elnöke előbb Dr. Pap László, majd Dr. Klauz László volt. A Városi Ügyészség vezetője Dr. Szabotin István, utána Dr. Babina György volt. Gál József, majd Nagy Béla, később Baranyai Nándor voltak a Rendőrkapitányság parancsnokai. Vörös József a Földhivatal, Bartó Ferenc a Pénzügyőrség vezetője volt. A Közegészségügyi és járványügyi Szolgálatot Dr. Bakáts Tibor, utána Dr. Hegedüs Endréné vezette. Az Állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző Szolgálat vezetői Dr. Szombatfalvy Lajos, majd Dr. Janzsó József voltak. Az MNB-fiókot Uitz Ferencné, később Tölgyesi Miklós vezette. Ágoston Gyula volt az OTP vezetője. A Takarékszövetkezet előbb Szőke József, majd Uitz Ferencné irányításával működött. Az Állami Biztosító vezetője Fodor Gyula, utána Dr. Kovács János volt. A Hungária Biztosítót Horváth János vezette. A MÁV állomásfőnöke Khin Gyula, majd Peterdi Sándor voltak.

Ma így látom Nagyatádot

Az elmúlt évtizedben gyakran szóba került a beszélgetéseken, de magam is eltűnődtem azon, milyen Nagyatád helyzete napjainkban. Vajon törvényszerű-e, hogy a város mai fejlődéséből hiányzik a '70-es, '80-as évek látványos gazdagodása? Vagy a tájékozatlanság és az időbeni eltávolodás teszi jobbá-szebbé azokat az éveket? Igaz-e, hogy a szomszéd kisvárosok nemcsak utolértek, hanem el is hagytak bennünket? Vagy csak „szebb a szomszéd rétje”? Hiszen az előző évtizedekben Dél-Somogyban mi voltunk mindig a jobbak! Egy évtizedig a megyei tanács tagja, és a megyei településfejlesztési és környezetvédelmi bizottság vezetője is voltam. Így alkalmam volt összehasonlítani Nagyatádot a megye más kisvárosaival. Nekünk volt a legfejlettebb iparunk, nekünk volt először földgázunk, nagy teljesítményű szennyvíz-tisztítóművünk, új postánk, távhívásra alkalmas telefonunk... és sorolhatnám tovább. Nekünk 1971-re majdnem minden feltételünk megvolt a városi ranghoz. Marcali 1977-ben jutott ideig, Barcs 1979-ben, Csurgó pedig 1989-ben.

A város rendezési tervének módosításához készült vizsgálatok már a '80-as évek elejére változást jeleztek. Barcs és Csurgó középfokú társközpontjai lettek Nagyatádnak, a már létrejött munkamegosztás alapján. Ez a középfokú oktatás és egészségügyi ellátás egyes feladatainak megosztását jelentette. Például az erdészeti szakképzés Barcson, a mezőgazdasági Csurgón, az ipari és kereskedelmi nálunk folyt. Nagyatádon olyan feladatok kerültek előtérbe, amelyek a lakosság életkörülményeit tették kedvezőbbé, a városias ellátást mégteljesebbé. Megváltozott a település jellege is: a határozottan ipari jellegű Nagyatádból „ipari-vegyes” jellegű város lett.

Az iparnak meghatározó szerepe volt a város fejlődésében: kiényszerítette a lakás- és kommunális ágazat, a kereskedelem, a szolgáltatás, az oktatás, az egészségügy fejlesztését. Így megváltoztak a felsorolt területek javára a foglalkozási arányok. Ehhez azonban még hozzájárult az, hogy a 80-as évek elején-közepén az ipari üzemekben és a mezőgazdaságban is – értékesítési és ennek következtében – foglalkoztatási nehézségek keletkeztek. Megindult a termelő üzemek létszámának fokozatos, majd radikális csökkenése.

Folyamatban volt a termelő ágazatok visszafejlődése. Több, kisebb ipari üzem megszűnt. Újak még nem jöttek létre. A majd' három nemzedék életszínvonalán megspórolt vagyon "újraelosztása" megkezdődött, de az új gazdák eleinte nem nagyon tudták, mit kezdjenek a tulajdonnal. A nem termelő területeken a helyzet ugyanakkor kedvező volt. Amint már – talán többször is – említettem, Nagyatád várossá nyilvánítása akkor történt, amikor az ország gazdasága még fejlődésben volt, így a mi lehetőségeink is jók voltak, amikor a gazdasági szervezetek nemcsak közvetve, hanem közvetlenül is segítették a város fejlődését. Ennek példáit már az egyes területeken megemlítettem.

A kedvező helyzetben kiépülhettek az alapvető közművek. A város léptékéhez mértén sok új lakás, több bolt, vendéglő épült. Új parkjaink, gondozott, virágos utcáink voltak már. A szolgáltató szervezetek új helyiségekbe költöztek. Elkészültek az alapintézmények (pl. minden gyermek helyet kapott bölcsődében, óvodában), megépültek a középfokú intézmények (kórház, művelődési ház, stb.). Befejezés előtt állt az új strand első üteme, a Kereskedelmi Szakközépiskola új épülete, és az

Az OTP Bank székháza a Széchenyi téri park déli oldalán

ehhez szükséges pénz is rendelkezésre állt. Készen volt az új posta, a rendőrkapitányság épülete, az OTP székháza, a Kereskedelmi Bank, az Állami Biztosító, a Hungária Biztosító irodaháza. Röviden: a kellemes kisvárosi élethez majdnem minden feltétel adott volt. Adósok maradtunk egy sportsarnokkal és egy új tűzoltó-laktanyával.

A Városi Tanácsnak pénzádóssága is volt. Az OTP-től kölcsön vettünk 12,5 millió Ft-ot. Ezt azonban tovább adtuk – kedvező kamatozással – a lakást építő vagy vásárló atádi embereknek. A városkörnyéki alapból kölcsönöztünk 3 millió Ft-ot. Ezt pedig a kivadári vízhálózat kiépítéséhez használtuk fel. Ugyanakkor a tanács is segítette – 3 millió Ft kölcsönrel az asztalos kisszövetkezet talpon maradását. Az örökséghez hozzá tartozónak tartom a megszerzett és építésre előkészített – akár beépíthető, akár eladható – területeket is: a Kossuth utca keleti során, a vásárcsarnok környékén, az új strand területén és az Árpád utcában (CSKCS). Úgy is mondhatnánk, hogy a lakosságot ellátó területeken a folyamatos fejlődés feltételei adottak voltak.

A folytatás azonban nehezen indult meg. Ennek okait a következőkben látom. (Tényleg zárójelben jegyzem meg, azt szokták rám mondani, hogy nem vagyok politikus alkat, csak oda sodródtam a politikához. Ezt el is fogadtam, mert még ma is hallom nagyon tisztelt, bajai tanárom, Dr. Vargha Károly szavait: „A politikus olyan ember, aki sohasem azt mondja, amit gondol, és sohasem úgy cselekszik, ahogy beszél.” És én nem akartam politikus lenni, a politikához érteni, ezért talán a következőkben nincs is igazam!) Nagyatádon is az történt, ami a történelem során mindig is, amiről Mark Twain így írt: „Az egyik korszak oltárterítője a következő korszak lábtörölője.” 1990 tájékán az új pártok egyes vezetői úgy állították be a megelőző 15–20 évet, mintha az is olyan lett volna, mint a korábbi, kemény diktatúra. A Kádár-rendszer is homogénnek tekintették, nem különböztették meg azokat az éveket, amelyekben már generációk élete javult, ami számos kis szabadságot hozott a lakosságnak. Ekkor már az emberek (vezetők!) megítélésénél a szakmai hozzáértés, a teljesítményképes tudás lett a fontosabb. A politika ilyen sommás szemléletmódja miatt a korábban pozitív szerepet vállaló emberek visszahúzódtak. A tanácsi – most már ön-

kormányzati – munkaapparátus elbizonytalanodott. Többen, akik a munka folytatásához kellett volna, távozásra kényszerültek (szerencsére voltak, akik maradtak is).

A rendszerváltozás évétől (többen? néhányan? a vezetők?) az új időszámítás kezdetét vélték. Így is gondolták, vagy csak mondták, nem tudom. Aztán némi – talán kétéves – késéssel láthatóvá váltak az új vezetés törekvései: ott folytatták – helyesen – a fejlesztést, ahol a '80-as évek végén abbamaradt. Az 1994-gyel kezdődő ciklustól már a képviselőtestület hosszabb távú terve is ismertté vált, és egyre több a látható eredménye is a munkának. Ezek számbavétele nekem már nem dolgom, de engedjék meg, hogy néhány észrevételemet elmondjam! Olyanokat, amelyekkel nem vagyok egyedül.

Elsőként a foglalkoztatást említem. Úgy vélem, hogy már az évtized első éveiben erre kellett volna több energiát fordítani. Tudom, ma rendkívül nehéz, hosszadalmas, kitartó munkával érhető csak el, hogy új foglalkoztatók ide jöjjenek.

Többször hallottam már, hogy 1990–94 között a sportlétesítményekre nagy állami támogatást lehetett kapni. Akkor kellett volna a sportcsarnokot felépíteni?

Naponta látom a volt Dohánybevéltő területét, és szomorodom el azon, hogy a rendszerváltozást kísérő gazdasági kavalkádban nem lett a városé. Ismerem gyerekkoromban, emlékszem pedáns gondozottságára, és arra gondolok, a város összes szociális létesítménye elfért volna benne. Vagy nagyszerű lakópark épülhetett volna itt.

A '80-as években egyre gyakrabban esett szó a települések együttműködéséről. Arról, hogy a fejlődés „társégi szemlélet” alapján történjen. Hogy véget kell vetni a mozaik-szemléletnek. A fejlődést össze kell hangolni az egyes települések: városok és községek, városok és városok között. Munkamegosztásnak kell létrejönnie a közigazgatási beosztástól függetlenül, az ésszerűség alapján! Ne akarjon minden kisváros mindenkől egy kicsit!

A közös tanácsok létrehozása talán nem volt szerencsés. Ugyanis, senki sem vállalta egyértelműen megfogalmazva, hogy az egyes községek csak kedvező helyzetük, gazdasági adottságuk alapján fejlődhetnek. Nem a népességeltartó képesség vagy annak megteremthetősége

volt az alap, hanem a népesség „megtartó képessége” volt a fő kérdés. Az a véleményem, hogy először nem az ellátottsággal kell erőteljesen foglalkozni. Legfontosabb, hogy az emberek megfelelő jövedelemhez jussanak. Ez kikényszeríti az ellátás fejlődését!

A térségi gondolkodás kezdetét mutatja, hogy a város és a környék községei között a foglalkoztatáson és a középfokú ellátáson túl, más gazdasági együttműködés is elkezdődött. Megismertük – a helyszínen – egymás helyzetét, adottságait, gondjait. Elmondtuk saját tapasztalatainkat. Közös tárgyalunk a szolgáltató szervekkel. Közös pénzalapot hoztunk létre a lakosságszámtól függő hozzájárulásból. Ezzel segítettük valamelyik településen egy-egy építkezés átfutási idejének lerövidülését. Kár, hogy ez a jól induló együttműködés 1990 után megszakadt, és csak 1994. után szerveződött újjá!

Azt is láttuk, már akkor, hogy a nagyobb térség, a megye egész déli részének együtt gondolkodására és fejlesztésének összehangolására is szükség van. A középfokú oktatásban kialakult munkamegosztásról már említést tettem. Tanácskoztunk Barcs és Csurgó vezetőivel az idegenforgalom összekapcsolásáról is. Egységes “turisztikai étlapra” gondoltunk, a három város és térsége számára. Vagy a – még nagyobb területet átfogóan – Gyékényes melletti bányató vízének Csurgón, Nagyatádon és az érinthető községeken át, Kaposvárra vezetéséről. A VIZITERV Kaposvár vízellátására készített terve a megyeszékhely ellátását a nyugat-dunántúli regionális vezetékkel oldotta meg. Ennek alternatívája a Dráva terasza volt. Tudtuk, hogy az első változat nem valósult meg. Ezért mi a másodikra, ezen belül a gyékényesi tóra gondoltunk. Erre egy „házi használatú” tanulmány is készült. Több érdekelt tanács vezetőjét tájékoztattam az elgondolásról. Az érdeklődés nagy volt. Ez a tanulmány az 1990 utáni első években eltűnt, nem foglalkozott vele senki. Kár. Az elgondolással mostanában találkoztam újra, a „Víz-közmű ellátás Kaposváron” című munkában. Ebben is számba veszik vízbázisként a Dráva-terasz több helyét, a legjobbnak a mi általunk akkor gondolt Gyékényes-térséget tartják a szerzők.

Mindezeket azért írtam le, mert bizonyítani szeretném, hogy kistérségi együttműködés kibontakozása után (mellett, vagy azzal együtt), a nagyobb térségben való gondolkodás és cselekvés elkerülhetetlen.

Összegzés-féle

Végiggondolva a várossá nyilvánítás előtti néhány évet, majd az azt követő két évtizedet, munkánk néhány, fontosnak hitt tanulságát is leírom.

Amint már többször is megemlítettem, a várossá fejlődés véget nem érő, hosszú folyamat, amelyben munkálkodva nem nélkülözhető az előrelátás, annak megfogalmazása, hogy mit akarunk elérni nagyobb időszakban. A tanácsnak, a városavató ünnepségen elmondott program alapján, a város életének valamennyi területére volt hosszú távú terve, elgondolása. A rövidebb lélegzetű terveket rugalmasan kezeltük, de a megoldások mindig összhangban voltak a stratégiánkkal. Előfordult, hogy egy távolabbi elképzelés (pl. a könyvtár végleges elhelyezése) másképpen valósult meg térben és időben, de megvalósult.

Ehhez kapcsolódik az is, hogy mindig megragadtuk a kínálókozó lehetőségeket, mert mindig voltak elsőbbséget, az adott időszakban kiemelt támogatást élvező területek.

A városi tanács elnöke hivatali szobájában, a Városházán

A városon belüli és a városon kívüli emberi kapcsolatainkra mindig nagy figyelmet fordítottunk. Ezek mindig őszinték, a kölcsönös bizalmon és megbecsülésen alapultak. Ha az őszinteség szóba kerül, mindig eszembe jutnak szeretett, bajai hittanárom, Porvay János intő szavai: „Gyerek! Hazudni nem szabad, de az igazat nem kell mindig kimondani.” Azt hiszem, hogy én ezt jól értettem és eddigi életemben jól alkalmaztam. Figyelembe vettük Henry Ford elvét: „a másik embernek is vannak szempontjai”.

Legtöbbször nem is készítettünk a megbeszéléseinkről „emlékeztetőt”. Jó példa erre a gázépítés. Amikor nagy ütemben folyt a vezetéképítés (1971–72), szinte naponta jött el Kanizsáról Kiss László, a vállalat főmérnöke. Varga Imre itteni kirendeltség-vezetőjével csak szóban állapodtunk meg vele, de teljesítette minden ígéretet. Egy másik példa a bizalomra: Dr. Kiss Józseffel, a MESZÖV elnökével sem készítettünk egyezségeinkről hivatalos írásokat. Amikor Alsecz Jánossal, az ÁFÉSZ elnökével felkerestek, elővettem „tematikus” irkámot (minden igazgatási területre volt ilyen), és az én – korábbi megbeszélésünkön készített – feljegyzésem alapján folytattuk a tárgyalást. Említettem, hogy a szennyvíz-tisztítótelep „hozomra” épült. A nagy „spórolás” időszakában. Építése nagyon sokba, ha jól emlékszem, 50 millió Ft-ba került. Amikor egy-egy rész elkészült és fizetni kellett volna, nem mindig volt pénzünk. Ilyenkor felkerestem Holl Lajost, a DÉLVIÉP igazgatóját. Kértem, ne állítsa le a munkát, majd előteremtjük a szükséges pénzt. Kérésemnek mindig eleget tett, Melicz György folytatta az építést, s a szükséges pénzt, ha késve is, de előkerült.

Azt tapasztaltuk, hogy a világosan megfogalmazott, értelmes célok megvalósításához meg lehet nyerni a lakosságot, a városban működő gazdasági és más szervezetek, intézmények vezetőit és dolgozóit. Így sikerült elérni, hogy az úgynevezett társadalmi munka értéke sok éven át 8–12 millió Ft volt. Ezzel kíméltük a tanács költségvetését, de az erkölcsi haszna a pénzértéknek a sokszorososa volt.

A munka során mindig a szakemberek tudására támaszkodtunk. Felkaroltuk a céljainkkal egyező, vagy azokban ugyan nem szerepelő, de a város számára hasznos kezdeményezéseket. Nem akartunk okosabbak lenni a szakembereknél. (Gregor István, a cérnagyár igazgató-

ja, egyszer azt mondta nekem: „Tudod, mi nagyra tartjuk, hogy nem akarsz jobban érteni a cérnagyártáshoz, mint mi.” Akkor én a pártbizottság első titkára voltam, és ő ezt dicséretnek szánta, és én annak is vettem.)

Az építési feladatok gyakorlati megvalósítása során gyakran fordultunk a városrendezési tervet készítő építészekhez, Peregi Tamáshoz és Kováts Gáspárhoz. Kisebb, menet közben szükségessé váló módosítást is csak a véleményük alapján végeztünk. A Várostervező Intézettel a szaktanácsadásra szerződést kötöttünk. Évi 80 ezer forintért szükség szerint jöttek a tervezők Nagyatádra. Kováts Gáspár a város utcáit, még egyes épületeit is jól ismerte. Ennek haszna: a mai, jól rendezett város.

Az úgynevezett „nem tanácsi szervezetek” helyi vezetőivel mindig korrekt kapcsolatunk volt. Nélkülük nem tárgyaltunk a feletteseikkel, központjaikkal. A szolgáltatásban dolgozó helyi vezetők készítettek fel bennünket ezekre a tárgyalásokra. Így mindig tudtunk „szakszerűen” kérni. (A névsorból néhány: vízügyekben Gócza Antal, mélyépítésben Melicz György, villanyáram-ellátásban Román Imre, a gázügyben Varga Imre).

A feladatok megoldása már régóta csapatmunka. Ezért nagy gondot fordítottunk a testületek munkaapparátusainak felkészültségére. Megbecsültük az önállóan dolgozó, gondolkodó, kezdeményező munkatársakat. Ők mindig tudták, hogy munkájuk milyen távolabbi törekvésnek a része.

A várossá nyilvánítás utáni években igen jó vezetőségárda volt együtt: Dezső Lászlóné, Fáy Jenő, Hubay Sándor, Kovács János, Dr. Kisgyura Attila, Dr. Koncz Gábor, Koszój László, Dr. Madosfalvy Ferenc, Dr. Mueller Erika, majd Szabolcs Ferenc, Vörös Béla tisztségviselők, osztályvezetők. Ugyancsak jó csapat dolgozott a későbbi években is (Uitz Ferencné, Dr. Németh Ildikó, Dr. Kisgyura Attila, Dezső Lászlóné, Juhász Sándor, Gálovics József, Rudolf Mátyás, Kovács Antal, Pintér Rezső), és igen sok lelkiismeretesen, kiválóan dolgozó beosztott munkatársat is megemlíthetnék. A munkakörülményeket is igen fontosnak tartottuk. Ezért szorgalmaztuk az új városháza megépítését. 1981-ben el is készült.

Külön feladatot jelentett az egyes intézmények élére a jó szakembereket megtalálni, mert ez az eredményes munka egyik alapvető feltétele. Horváth István nélkül a diákotthonunk nem kapott volna kétéves működés után kollégiumi címet. Dr. Horváth László és Gárdonyvári Géza kellett a kórház viszonylag zökkenőmentes beindításához. Ludán Imre az új művelődési ház, Ludán Imréné az új, a „piros” iskola (ma Árpád Fejedelem Általános Iskola), Tamás Lajos az új, a „kék” iskola (ma Babay József Általános Iskola) jó működésének megszervezéséhez. Kenedi Tibor és felesége, Marika nélkül a zeneiskola nem élte volna túl a sok költözködést.

A városi könyvtár, a gimnázium és egészségügyi szakközépiskola, a szakmunkásképző fejlődésében Turbék Károlyra, Varga Józsefre, Kiss Jánosra és Mohari Jenőre volt szükség. A város utcáin, terein a fák, a bokrok, a virágok Horváth Valéria tervei alapján és irányításával, valamint Zavagyil Zoltán kertépítő, parkgondozó csapatának a munkája nyomán növekedtek. Dr. Vargáné Zag Ágota kezdeményezése nélkül aligha volna a Bárdos Lajos Általános Iskolának kórusa. Bencsik István kellett a szobrászok alkotótelepének létrejöttéhez, működtetéséhez pedig Dezső Lászlóné szorgalmas, következetes munkájára volt szükség. Durgó Tibor megszállottsága a városban végbement változások rögzítéséhez, az alkotótelepen folyó munka népszerűsítéséhez, a művészi munka megörökítéséhez volt nélkülözhetetlen.

Fontosnak tartottuk és el is értük, hogy valamennyi középfokú intézmény városi irányítás alatt működjék, mert ettől (is) „város a város”. Az intézmények vezetőinek a lehetséges legnagyobb önállóságot adtuk. Ez nemcsak szakmai, hanem pénzügyi önállóságot is jelentett. A gazdálkodás során megtakarított pénzt nem vontuk el, vagy ha kiegészítették külső forrásból költségvetési lehetőségeiket, nem csökkentettük támogatásukat. Ennek az lett az eredménye, hogy az intézményvezetők ténylegesen gazdálkodtak, nemcsak elköltötték a pénzüket.

Végül még egy dolgot említek meg itt, a „mundér becsülete” megvédésének okán. A tanács tagjai sohasem kaptak tiszteletdíjat. Enélkül is szívesen dolgoztak a városért. Munkájuk legfőbb elismerését körzetük lakosságától kapták. A legszorgalmasabbakat a „Nagyatáért” emléklappal jutalmazhattuk. Az államigazgatásban dolgozók munkájá-

nak a mi időnkben (is) szerény volt a társadalmi presztízse. Nem túlozták el a fizetést, és még “szent”-nek is kellett lenni. A 27 év alatt sok létesítmény ünnepélyes átadásán lehettem ott. Ilyenkor mindig volt neve a tervezőnek, a kivitelezőnek, de sohasem volt a háttérben felelőséget vállaló igazgatási szakembereknek.

Nem veszíthettük el akkor sem kedvünket (legalábbis tartósan), ha a babér másnak jutott, nekünk csupán a csendes sikerélmény.

*„Legnagyobb cél pedig, itt, e földi létben
Ember lenni mindég, minden körülményben”
(Arany János)*

Befejezés

A várossá fejlődés hosszú, állandóan jelenlévő nehézségeket nem nélkülöző, fáradságos út. Nincs pontosan meghatározható kezdete, és sohasem fejezhető be. Nekünk kortársaimmal, volt munkatársaimmal, ennek az útnak egy szép szakaszán munkálkodás volt a dolgunk: a városias fejlődés elősegítése, a várossá nyilvánítás előkészítése.

A várossá nyilvánításnak már van dátuma az időszámítás jóvoltából, de a folyamat ezzel sem áll meg, sőt nehezebbé válik. Most már számon kérhető a fejlettség az „Egy városban...” kezdetű mondatokkal. Az ünnep után közel két évtizedes, kemény munka következett. Sorsom ajándékának tartom és büszke vagyok, hogy az előkészítő munkában is részt vehettem, és a további években kezdeményezhettem, irányíthattam, összefoghattam a város fejlesztését, fejlődését.

Amikor Marai Jánossal, a máig hűséges Pedró barátommal, a mai OTP-székház helyén egykor állt, polgári fiúiskola első padjában ültünk, vagy amikor a Széchenyi térről, a diplom előtti útról, 1945. tavaszán talicskával hordtuk a törmeléket, még nem gondoltam, hogy felnőttként ilyen szép feladat vár rám. A Nagyatád iránti szeretetem talán már itt kezdődött.

Sokan voltunk együtt e munkában a hatvanas évek végéig. És sokan voltak azok is, akiket a további évek során hívtunk és jöttek – hosszabb vagy rövidebb időre – várost építeni.

Külön ki kell emelnem azokat az éveket, amikor a városi pártbizottságra kerültem (persze nem pályázat útján) és Uitz Ferencné irányította a tanácsi munkát. Az addig szerzett tapasztalataim kiegészültek az ő szorgalmával, kitartásával, ügybuzgalmával. Ez új lendületet adott a városépítő munkának. Igen termékeny időszak volt ez Nagyatád fejlődésében.

A mi szerepünk a nyolcvanas évekkel véget ért. Biztos vagyok benne, hogy kortársaim és egykori munkatársaim nevében is mondha-

tom, érdemes volt dolgozni: szép kisvárost építettünk. Munkálkodtunk hittel, bizalommal, elkötelezettséggel a város dolgai iránt. Tettük, amit kellett, amit az akkori körülmények megengedtek.

Tudom, leírtam, nem juthattunk az út végére, de nem azért, mert eltévedtünk. Bizonyítja ezt a városnak az 1990. utáni fejlődése. Utódaink, ha nem is mindenben vállalnak bennünket, azon az úton haladnak, amelynek alapját mi építettük.

Most, hogy eljutottam a több mint negyedszázadról összegyűjtött ismereteim, emlékeim – talán nem is mindig pontos – leírásának végéhez, úgy gondolom, a köszönő szavak is ide illenek. Említettem, hogy nagyon sokan voltunk együtt az évek során.

Köszönöm a megértést és a támogatást azoknak, akik ezekben az években tanácsstagok voltak.

Köszönöm a munkáját azoknak, akik bármilyen módon közvetlenül, önként és önzetlenül vettek részt a városépítésben, városszépítésben.

Köszönöm a munkáját azoknak, akik a várost szolgáló 27 évem alatt a munkatársaim voltak, akikkel szemben mindig magas követelményeket támasztottam, és teljesítették azokat.

Köszönettel tartozom azoknak is, akik azokban az években a gyárakban és egyéb üzemekben, az építőiparban, a mező- és erdőgazdaságban, a kereskedelemben, a szolgáltatásban, a közlekedésben, a postán, a hírközlésben, a pénzügyekben, a biztosítóknál, más hivatalokban, mindennapi munkájuk elvégzésével közvetetten építették Nagyatádot.

Köszönetet mondok az egyházak vezetőinek, a bíróság, az ügyészség, a rendőrség, a tűzoltóság, a honvédség vezetőinek és munkatársaiknak, hogy hivatásuk lelkiismeretes teljesítésével is segítették Nagyatád várossá fejlődését.

A visszaemlékezésemben említett szervezetek és intézmények vezetőinek nevét (ha tudtam vagy megtudtam) azért írtam le, mert mindannyian a várossá növekedés segítői voltak. Azoknak az egykori munkatársaimnak a nevét is ideírom, akik már nem olvashatják e sorokat, akikre szülőápoló-gondozó, magányos óráimban gyakran és szomorúan gondolok: Dorcsi Sándor, Harmath József, Hervai János, Jámbor Lászlóné, Pohl István, Szabó Miklós, Turbék Károly és Vörös Béla.

1983-ban a Magyar Urbanisztikai Társaság – Somogy megyében elsőként – Nagyatádnak, a város tervszerű, arányos fejlődését elismerve, Hild János Emlékérmét adományozott. A kitüntetés címzettje Nagyatád társadalma és tanácsa volt. És ez így helyes, igazságos.

1987-ben az egyéni Hild János Emlékérem is Nagyatádra jutott, a megyében elsőként ez is, nekem. Úgy gondolom, hogy ez az elismerés sem kerülhetett volna ide a nagyatádi emberek városépítő, szépítő munkája nélkül.

Végül, itt van a „Nagyatád díszpolgára” kitüntetés, amit 1996-ban adott az önkormányzat képviselő-testülete. Ezt is közösen érdemeltük ki. Igazán azért örültem a nagy elismerésnek, mert azok munkájának a mai megbecsülését láttam benne, akikről írhattam oldalakon át.

Megköszönöm városunk polgármesterének, Ormai Istvánnak, a gondolatot és a biztatást, hogy írjam meg visszaemlékezéseimet. Kívánom, hogy legyen olyan sok sikere és öröme Nagyatádot továbbépítő munkájában, mint amennyi nekünk jutott!

A múltra emlékezés lélekben megfiatalított.

Köszönöm, Nagyatád!

2001. április

Hamvas János

Forrásmunkák:

1. Nagyatád egy évtizedes fejlődése (1981)
Szerk.: Dorcsi Sándor és Juhász Sándor
2. Nagyatád (1979) Írta: Laczkó András
3. A Pamutfonóipari Vállalat története (1983) Szerk.: Koroknay Ákos
4. A Danuvia Vállalat 25 éve (1963-1988) Írta: Halmosi László
5. Három évtized a somogyi erdőkből 1970-2000. Kiadó: SEFAG RT
6. A nagyatádi nyomdászat 110 éves.
Írta: Takács Ferenc, Turbék Károly
7. Nagyatád nagyközség múltja és jelene. Helységmonográfia.
Írta: Burics László polgári iskolai tanár (Nagyatád, 1933)
8. Somogy megye Statisztikai évkönyve 1971.
9. Somogy megye Statisztikai évkönyve 1990.

Akik memóriámat kiegészítették:

Bagó László, Dr. Bakáts Tiborné, Bodzai Jenő, Bogdán József, Dezső Lászlóné, Frank Gyula, Gócza Antal, Ivusza Tamás, Jáger Ferenc, Juhász Sándor, Karádi Oszkár, Karai Lajos, Kiscsinál Györgyné, Kovács János, Magyar Vince, Major László, Marsal János, Nokk Béla, Paulin Ferenc, Román Imre, Rudalics Lajos, Sánta Lajos, Selmeczy István, Svégel János, Uitz Ferencné, Vajda József, Vucskics Anna.

Témamutató

Ormai István: Előszó	3
Bevezető	5
Nagyatád város?	6
Milyen Nagyatád helyzete a várossá nyilvánítás idején?	8
Felkészülés a várossá avatásra	12
Az ünnepség: 1971. április 28.	18p
Nagyatád korszerű város	25
A lakókról	25
Az iparról	25
Az építőiparról	32
A mező- és erdőgazdaságról	37
A vízgazdálkodásról	41
A kereskedelemről	41
Az idegenforgalomról	44
A szolgáltatásokról	46
A közlekedésről és a hírközlésről	46
A kommunális ellátásról (a lakásépítésről, a vízellátásról, az áramszolgáltatásról, a gázszolgáltatásról, a városgondnokságról)	48
Az egészségügyi ellátásról	52
A testnevelés, a sport, feltételeiről	57
A művelődésről, a nevelésről	60
Nagyatád ma	70
Összegzés-féle	75
Befejezés köszönettel	80
Források, segítők	83
Témamutató	84